RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 127(XV) Dátum: 15.6.1972.

OBSAH

Miroslav VÁLEK (Nové slovo)	Po zjazde a pred zjazdmi	str. 2
red.čl. (Nové slovo)	Správa výboru pre II. zjazd Zväzu slovenských spisovateľov	str. 3
Ľudovít PEZLÁR (Nové slovo)	Prejav na zjazde Zväzu slovenských spisovateľov	str. 14
Vojtech MIHÁLIK (Nové slovo)	Z diskusného vystúpenia Vojtecha Mihálika	str. 18
Miloš KRNO (Nové slovo)	Z diskusného vystúpenia Miloša Krnu	str. 20

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 1. a 2.

Po zjazde a pred zjazdami

MIROSLAV VÁLEK, člen Predsedníctva ÚV KSS a minister kultúry SSR

Slovo, ktoré sa povedalo na zjazde Zväzu slovenských spisovateľov o nedávnej minulosti tohto zväzu, bolo prijaté s porozumením a s istým uľahčením. Vyslovilo sa to, čo najprv nesmelo, no potom čoraz dôraznejšie prenikalo do vedomia kultúrnej verejnosti, predovšetkým samotných spisovateľov a čo sa napokon stalo verejnou mienkou. Povedala sa pravda o veciach; na jednej strane nepríjemná — pretože zatemnenie mysli roku 1968 zasiahlo v nie zanedbateľnej miere aj slovenskú kultúru, na druhej strane povzbudzujúca — pretože je na čo nadväzovať i čo rozvíjať: pokrokové tradície v slovenskej kultúre boli zatlačené do defenzívy, no nikdy neboli celkom prerušené.

Nik si, pravda, nerobí ilúzie, že bývalí predstavitelia pravice v slovenskej kultúre prijali zjazd s pochopením a že súhlasia s jeho závermi. Budú veci interpretovať po svojom a vo svojom prostredí. Doprajme im to; polemizovať s konkrétnou historickou pravdou je nevďačná úloha.

To, čo analýza Zväzu slovenských spisovateľov predostrela zjazdu ako sled dokumentovaných udalostí zasadený do širokých spoločensko-politických súvislostí, bude treba v inej polohe doviesť k logickým dôsledkom. Tieto dôsledky by sa mali postupne objaviť vo výsledkoch práce literárnej histórie a kritiky, vo výsledkoch práce vydavateľstiev i kultúrnych časopisov i vo výsledkoch práce samotného zväzu. Domnievať sa, že zjazdom sa všetko skončilo, by bolo práve tak zjednodušujúce ako nebezpečné. Zjazdom a zjazdmi, ktoré sú ešte pred nami sa naopak všetko začína. Úspešné zjazdy vytvoria iba nevyhnutný predpoklad pre širokú cieľavedomú prácu tvorivých zväzov. To najdôležitejšie je teda pred nami.

Písané slovo sa nestáva vždy literatúrou, ani ňou alebo iba ňou vždy nezostáva. Preto zjazd Zväzu slovenských spisovateľov naznačil niečo aj o situácii na iných úsekoch kultúry. Ucelenejší obraz o vývoji vecí budeme mať však až po zjazdoch ostatných tvorivých zväzov. Myslím, že takýto komplexný pohľad na slovenskú kultúru rokov 1968—69, cez analýzy tvorivých zväzov, bude neobyčajne zaujímavý a poučný. Ešte ho nemáme; môžeme teda iba predpokladať na základe toho, čo nám už poskytla analýza Zväzu slovenských spisovateľov. Už teraz je však viac než pravdepodobné, že na jeseň t. r., po zjazdoch všetkých tvorivých zväzov budeme vedieť viac nielen o ich samotnej problematike, ale napr. aj o nedostatkoch v systéme riadenia takej dôležitej oblasti kultúry, ako je umenie.

Myslím si, že niektoré riadiace mechanizmy v kultúre sa už prežili, pôsobia iba zotrvačnosťou a aby rozvoj kultúry nehamovali treba ich nahradiť novými. To nebýva vždy jednoduché, pretože oblasť kultúry nejestvuje sama osebe a pre seba. Je súčasťou celospoločenskej štruktúry a je s ňou spojená mnohými, zložitými väzbami. Narušiť tieto väzby, hoci aj evidentne v záujme kultúry, možno iba v súlade s trendom celospoločenského vývoja.

Chápeme zjazdy tvorivých zväzov okrem iného aj ako „pohľad do vnútra udalostí". Na základe tohto pohľadu, či presnejšie: aj na základe tohto pohľadu musíme byť schopní rozpoznať ako a nakoľko objektívne materiálno-organizačné podmienky ovplyvňovali politický vývoj a naopak — ako politický vývoj modifikoval tieto podmienky. Všetky deformované, retardačné a škodlivé prvky treba vylúčiť.

Aj z tohto aspektu možno nazerať na zjazdy tvorivých zväzov: ako na retrospektívu minulosti, v záujme úspešnejšej práce v budúcnosti.

A budúcnosť, to je to, čo je napokon vždy najdôležitejšie.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 15. - 19.

Správa výboru pre II. zjazd Zväzu slovenských spisovateľov

3(127)XV

Vážené súdružky a súdruhovia! Naša spoločnosť prešla za posledné roky významnou etapou konsolidácie politického, hospodárskeho i kultúrneho života. Nie je to tak dávno, čo hazardéri z politickej pravice zaviedli naše národy na pokraj záhuby, ktorá hrozila z narastajúcej kontrarevolúcie, smerujúcej k likvidácii socialistických výdobytkov nášho ľudu. Proces konsolidácie spoločenského života, dôsledne vedený komunistickou stranou, odráža sa aj v kultúrnom živote krajiny. V spisovateľskej obci to bol najskôr proces diferenciácie, neskôr politickej očisty Zväzu, ktorý postupne prechádzal k sústreďovaniu síl pre pozitívnu činnosť na prospech literatúry.

Vychádzajúc z Poučenia z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ, vedenie Zväzu presadzovalo a postupne zabezpečuje, aby sa ZSS skutočne stal výberovou ideovo umeleckou organizáciou, ktorá aktívne podporuje kultúrnu politiku strany a štátu, ktorá je jej spoľahlivým článkom. V minulosti naša organizácia prešla krízami a otrasmi, z ktorých vyvodzujeme vlastné závery. Treba vytvoriť taký situáciu, aby sa nikdy nepodarilo cez literatúru pašovať ideológiu antisocializmu.

Na prvom, zakladajúcom zjazde Zväzu slovenských spisovateľov pred troma rokmi sme mnohé veci a súvislosti nevideli dosť presne a mnohé problémy nepremysleli dosť hlboko. Nevideli sme dosť presne hĺbku celospoločenskej krízy a s ňou súvisiacej krízy v oblasti ideológie a kultúry a preto sme nemohli ani dosť hlboko premyslieť cesty a východiská. Marxistické jadro Zväzu malo dosť síl na to, aby ovplyvnilo priamy politický dosah zjazdu (bolo to prvé verejné prihlásenie sa k novému vedeniu KSČ po aprílovom pléne z oblasti kultúry a umenia v ČSSR vybojované v politickom zápase s pravicou), ale nemalo dosť síl kriticky a sebakriticky sa pozrieť na vývin literatúry a literárnej organizácie, na vývin myslenia a názorov, na prácu svojich časopisov a vydavateľstva, slovom na celý literárny život v šesťdesiatych rokoch, najmä však v rokoch krízových.

Prvý zjazd — aj preto, že na ňom ešte otvorene vystupovali predstavitelia pravice — mal okrem pozitívnych čŕt aj mnohé negatívne znaky: staré obranárstvo a falošnú stavovskú kolegialitu. Preto sa na ňom niektoré základné problémy nepomenovali pravým menom a iné sa celkom obišli. A keďže sa život nedá oklamať a nevyriešené problémy sa nedajú obísť mlčaním, musíme sa dnes vrátiť k základným vývinovým tendenciám slovenského literárneho myslenia i literárnej praxe a s nimi spojenými osudmi spisovateľskej organizácie. Je to nutné preto, lebo si chceme objasniť svoju vlastnú minulosť, svoj vlastný život, preto, lebo vieme, že bez takéhoto objasnenia nie je možná dobrá pozitívna práca, dobrá budúcnosť.

Kríza literatúry, literárneho myslenia a literárnej organizácie narastala v dlhom, naoko pokojnom období a platia pre ňu základné úvahy a závery z Poučenia: „Československo bolo už od februára 1948 objektom široko založenej politickej a ideologickej diverzie zo strany imperializmu, ktorá však neprinášala očakávané výrazné výsledky v situácii, keď strana pevne držala vývoj vo svojich rukách. Po tom, čo pravicovooportunistické a protisocialistické sily začali u nás otvorene útočiť na základné princípy strany a socializmu a ich rozkladné počínanie prestalo narážať na aktívny odpor, mohla i vonkajšia imperialistická aktivita prejsť k prudkému nástupu. V tom spočívala aj podstata ostrého triedneho zápasu, ktorý zďaleka nevychádzal len z historických zvláštností našej spoločnosti, ale bol predovšetkým výrazom dlhodobého záujmu a intenzívneho úsilia svetovej reakcie o ovládnutie Československa." Už od začiatku šesťdesiatych rokov bolo zrejmé, že do socialistického umenia a literatúry Československa prenikajú buržoázne vplyvy jednak zahraničnej proveniencie, jednak z domácich zdrojov, zo zdrojov opierajúcich sa o mocné tradície maloměšťactva. Tieto vplyvy rozvracali všetky základné kamene, na ktorých stála literárna teória a literárna prax (triednosť, ľudovosť, stranícksť, internacionalizmus) a na uprázdnenom priestore stavali nový systém, novú štruktúru literatúry a jej hodnôt, systém a štruktúru priamo odvodenú zo systémov buržoázných a prispôsobenú domácemu maloměšťiakovi. Zúžené chápanie socialistického realizmu využili práve jeho najhorlivejší deformátori na jeho nové deformovanie až negovanie. Odvrátili sa postupne od revolučných tradícií českej a slovenskej literatúry, reprezentovanej menami Neumann, Nejedlý, Wolker, Fučík, Václavek, Konrád, Urx, Novomeský, Jilemnický, Fraňo Kráľ, Poničan, začali sa preferovať tradície a kritériá meštiactva útokom práve na autorov zakladateľskej generácie socialistického realizmu u nás. Táto deštrukcia sa začínala najskôr v oblasti teórie a umeleckej kritiky, postupne prešla do ideologickej sféry a nakoniec vyvrcholila otvoreným útokom na základné princípy socializmu v protistranícskom boji o uchopenie politickej moci. Tieto tendencie mali svoj odraz aj priamo v živote zväzovej organizácie, v jej časopisoch a edičnej politike. Obzvlášť živnú pôdu našli na spoločensko-vedných a umeno-vedných pracoviskách SAV a na vysokých školách. Za marxistické vydávali sa napr. nesprávne názory J. P. Sartra, negatívny vplyv tu zohrali aj nesprávne Garaudyho tézy o „realizme bez brehov" a téza

Ernsta Fischera o tom, že „vedúcou silou spoločnosti nemá byť robotnícka trieda vedená marxisticko-leninskou stranou, ale iba malá časť inteligencie, zložená z tvorivých pracovníkov vedy a umenia". V návaznosti na tieto názory spochybňovali sa základné leninské tézy o triednosti kultúry a umenia a tvrdilo sa, že v období rozvinutej socialistickej spoločnosti sú už prežité. Typickým prvkom tejto deštrukcie bolo napríklad rozčasnutie literatúry a umenia na umenie elitné a masové či konzumné, o čom svedčia diskusie o problémoch vzťahu spisovateľa a čitateľa, ktoré utvrdzovali nesprávne pocity výlučnosti tvorcu k spoločnosti a viedli nakoniec k hlásaniu tézy o spisovateľovi ako jedinom svedomí národa. Tento proces prebiehal v šesťdesiatych rokoch a postupne prechádzal do politického zápasu. Jeho konečným cieľom bol kontrarevolučný zvrat vývoja našej spoločnosti.

„Skúsenosti jednoznačne ukazujú, že konečné ciele pravicových a protisocialistických síl na Slovensku boli tie isté ako v českých krajoch. Ich politická platforma bola v podstate totožná so známym kontrarevolučným pamfletom 2000 slov. Predstavitelia týchto síl však museli brať do úvahy osobnosti politickej situácie na Slovensku a podľa toho voliť aj taktický postup.

Politický vývin na Slovensku po januári 1968 sa vyznačoval určitými charakteristickými črtami, ktoré mali korene v objektívnych i subjektívnych, avšak predovšetkým dlhodobých činiteľoch.

Veľký význam pre vývin situácie v strane mala skutočnosť, že vo vedení Komunistickej strany Slovenska sa pod vedením prvého tajomníka ÚV KSS súdruha Vasila Biľaka sformovala skupina súdruhov, ktorá vystupovala proti antisocialistickým tendenciám, proti revizionizmu a obhajovala zásady marxizmu-leninizmu. Títo súdruhovia mali podporu značnej časti členov strany, ktorí si roku 1968 uvedomovali nebezpečenstvo antisocialistického vývoja a kontrarevolúcie. Upozorňovali a varovali tiež mnohí robotníci, roľníci, odbojári, príslušníci ľudových milícií, straníckí a verejní funkcionári. Proti kontrarevolučnému nebezpečenstvu snažili sa vyburcovať svedomie ľudu poprední kultúrnopolitickí činitelia Slovenska." (Citované zo správy o činnosti Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska zjazdu strany, prednesenej prvým tajomníkom ÚV KSS súdruhom Jozefom Lenártom 13. mája 1971.) Slúži ku cti marxistického jadra vo Zväze slovenských spisovateľov, že nevyprázdňovalo bojové pole socialistickej literatúry a socialistického myslenia bez skutočne húževnatého zápasu, ako o tom svedčia objektívne historické dokumenty. Avšak týmto faktom nesmieme a ani nechceme zastierať tú základnú skutočnosť, že aj slovenskú literatúru, slovenskú literárnu organizáciu a všetky účelové organizmy, ktorých nebolo málo, postihla kríza a rozklad hodnôt, ba vyskytli sa aj pokusy o ich politické zneužitie na kontrarevolučné ciele. Nechceme zatajiť ani takú skutočnosť, že samotné marxistické jadro vo Zväze slovenských spisovateľov nepracovalo vždy dosť koncepčne, nemalo ani vždy dosť odvahy potlačiť falošnú kolegialitu, oprieť sa proti stavovskému obranárstvu.

Naša retrospektíva je prvým vážnym pokusom o analýzu. Domnievame sa, že hodnotenie celého zložitého a protirečivého pohybu je nielen vecou zjazdu, ale aj vecou každodennej literárnej praxe, každodennej práce marxistickej literárnej histórie a kritiky.

„Naša strana utvorila široký priestor pre rozvoj a spoločenské uplatnenie kultúry a umenia. Usilujeme sa a budeme sa vždy usilovať o to, aby sa kultúrna politika realizovala v duchu socialistických ideí. Vyplýva to z historického poslania komunistickej strany... Umelec žijúci v spoločnosti, ktorá si vytýčila budovať novú, spravodlivejšiu ľudskú spoločnosť, spoločnosť socialistickú, nemôže však ustupovať zo socialistických svetonázorových princípov. Nemôže uvoľňovať priestor pre pôsobenie nám nepriateľských ideí... Ústredný výbor KSS očakáva od Zväzu slovenských spisovateľov, že bude ako ideový orgán viesť všetkých svojich členov k vysokej ideovej politickej aktivite, k angažovanej účasti na socialistických

premenách našej spoločnosti. Od spisovateľov očakávame, že sa budú zamýšľať nad stavom spoločnosti, nad komplexom obrovských úloh spätých s budovaním kvalitatívne vyššej etapy socializmu. To je požiadavka socialistickej kultúrnej politiky voči spisovateľom. Ostatné, to je už tvorivá záležitosť každého umelca."

Týmito citátmi z prejavu tajomníka ÚV KSS s. Vasila Bilaka, ktorý predniesol 11. mája 1967 na konferencii Zväzu slovenských spisovateľov, možno vari vôbec začať úvahu nad zložitým obdobím vývoja, ktorým v posledných rokoch prešla naša spisovateľská organizácia. Nemožno ináč začať analyzovať priebeh a dôsledky IV. zjazdu Zväzu československých spisovateľov, ako pohľadom na májovú konferenciu Zväzu slovenských spisovateľov, ktorá tomuto zjazdu predchádzala. (Situácia v slovenskej kultúre, vďaka principiálnemu stranícke mu vedeniu, bola iná ako v Čechách.) Vystúpenie s. Bilaka, ale i závery konferencie, v ktorých sa potvrdila a podčiarkla vážnosť úlohy spisovateľov pri formovaní vedenia socialistickej spoločnosti, svedčia o tom, že na Slovensku bol v tom čase široký priestor pre tvorivú prácu, tak ako sa o ňom hovorilo v rezolúcii XIII. zjazdu. Konferencia slovenských spisovateľov v máji r. 1967 sústredila sa na široký okruh otázok kultúrno-politickej praxe a mnohotvárnych vzťahov literatúry a života, ako o tom svedčil referát Vojtecha Mihálika a vystúpenia národného umelca Jána Smreka, Milana Lajčiaka, Miroslava Válka a iných.

O mesiac neskôr sa zišiel IV. zjazd Zväzu československých spisovateľov. Národný umelec Ján Poničan ho charakterizuje vo svojom článku v Pravde 7. I. 1972 ako výbuch nepriateľskej bomby uprostred ideového chaosu. Ako a prečo k tomuto výbuchu mohlo dôjsť, v čom boli príčiny ideového chaosu, kde boli korene obrovskej hysterie, ktorá zavládla na tomto zhromaždení? „Na IV. zjazde Zväzu československých spisovateľov nešlo o literatúru. Niektoré objektívne existujúce negatívne javy v našej spoločnosti, niektoré nakopené a nevyriešené problémy, o ktorých hovorí Poučenie, boli demagogicky zneužité vo verejne organizovanom a masovo založenom útoku proti strane a jej vedeniu a vôbec proti socializmu. To, čo sa dovtedy odohrávalo, sčasti skryte a sčasti na stránkach zväzovej tlače, v podobe kamuflovaných článkov, demagógie, obvinení a politických narážok, na IV. zjazde dostalo široko koncipovanú, presne organizovanú podobu kompaktného verejného útoku proti strane, proti základným princípom marxistickej teórie a politiky strany a vôbec celej našej socialistickej spoločnosti: proti princípom, o ktoré sa opiera naše priateľstvo a spojenectvo so Sovietskym zväzom a socialistickými krajinami, proti princípom našej medzinárodnej politiky. Výrazom a súčasťou týchto útokov bol rad vystúpení, najmä Arnošta Lustiga a Pavla Kohouta, útočiacich proti zahraničnej politike socialistických krajín. Bojovne a plne v duchu imperialistických záujmov a potrieb, v duchu sionizmu podporovali izraelskú vládu a jej otvorený expanzívny boj proti progresívnemu arabskému hnutiu. IV. zjazd Zväzu československých spisovateľov zohral tak značne negatívnu úlohu v dynamizácii opozičných a protistranických síl a niektorí z jeho hlavných aktérov, ako Jan Procházka, Ludvík Vaculík, Eduard Goldstücker, Pavel Kohout, Karel Kosík, Milan Kundera, Ivan Klíma, Jiří Hanzelka, Alexander Kliment sa stali protagonistami ďalšieho vývoja v rokoch 1968—1969. IV. zjazd ZČSS sa stal programom opretým o maloměšťackým intelektuálom importovanú teóriu o úlohe intelektuálnych elít. Na IV. zjazde nešlo o literatúru, šlo o politiku." Toto stanovisko vedenia Zväzu českých spisovateľov je totožné s naším stanoviskom.

Na konferencii Zväzu slovenských spisovateľov 30. apríla 1968 v úvodnom referáte predsedu Zväzu Miroslava Válka sa o IV. zjazde hovorí: „Slovenskí spisovatelia odchádzali na zjazd ZČSS do Prahy s dojmom, že vcelku o nič nepôjde, že pražský zjazd sotva prinesie nejaké nové podnety a že teda ide skôr o záležitosť formálnu, než o záležitosť vážneho politického a spoločenského významu. Túto atmosféra sa zreteľne prejavila na účasti slovenských spisovateľov v Prahe: z 226 členov a kandidátov Zväzu sa na pražskom zjazde nezúčastnila viac ako polovica, pričom do zjazdovej diskusie zasiahli iba štyria členovia Zväzu a piaty diskusný príspevok tvoril list skupiny českých a slovenských spisovateľov IV. zjazdu ZČSS.

Kde hľadať príčiny tohto nesprávneho odhadu situácie? IV. zjazd ZČSS sa pripravoval pomerne dlho, pripravoval sa tak, ako bolo ešte pred rokom u nás obvykle, to znamená, formálne, osvedčenými metódami, ktoré zaručovali, že skutočný priebeh zjazdu bude naozaj zodpovedať »ideovému plánu«. Nikto a nič nenasvedčovalo tomu, že touto formálnou prípravou a nezávisle od nej existuje ešte niečo iné, čo sa stane v skutočnosti centrom zjazdu, že existuje, ak mi dovolíte, aby som použil literárny termín, akýsi »druhý plán zjazdu«, ktorý sa pre faktický priebeh zjazdu stane rozhodujúcim."

Ako sa dnes dívať na účasť — neúčasť slovenských spisovateľov na IV. zjazde Zväzu československých spisovateľov? Akiste je dobre, že neboli medzi účastníkmi prvého organizovaného vystúpenia politickej pravice v Československu. No nemôžeme byť spokojní ani s tým, že zďaleka nie všetci slovenskí delegáti kládli tomuto pohybu odpor. Na tejto dezinformácii mal svoj podiel vtedajší tajomník ÚV ZČSS Juraj Špitzer, ktorý vedenie slovenského Zväzu o príprave a zákulisných machináciach neinformoval.

To, že sa slovenskí spisovatelia nepripojili k pravičiarom na IV. zjazde ZČSS, malo v tom čase svoje dôsledky. Pod tlakom pražského centra a niektorých literárnych a najmä mimoliterárnych kruhov na Slovensku prehĺbila sa dlhotrvajúca latentná kríza vo Zväze slovenských spisovateľov. V čom boli korene tejto krízy? Už dlhší čas niektorí slovenskí spisovatelia, členovia ÚV ZČSS, dostávali sa do rozporov s vedením ÚV ZČSS, tak napríklad Vladimír Mináč ešte r. 1966 vystupuje z Ústredného výboru na protest proti manipulovaniu členov ÚV vedením vtedajšieho pražského Zväzu. Aj vo výbore slovenského Zväzu postupne dochádzalo k diferenciácii názorov a prvá otvorená kríza vypukla v súvislosti s emigráciou Ladislava Mňačku v lete 1967. Predsedníctvo slovenského Zväzu prijalo odmietavé stanovisko k jeho emigrácii, v ktorom odsudzuje Mňačkov postoj k izraelskej agresii, hodnotí jeho čin ako zbehnutie, zradu socialistických spisovateľov a ako politický avanturizmus. Vtedajší šéfredaktor KŽ Juraj Špitzer toto stanovisko odmietol uverejniť v orgáne ZSS a uverejnil ho až po priamom zásahu predsedníctva, avšak s redakčným prerezom. Aj tento fakt dokumentuje snahy redakcie KŽ o faktickú nezávislosť od orgánov Zväzu. Ďalej sa proti spomínanému stanovisku predsedníctva Zväzu písomne ohradili Dominik Tatarka, Zora Jesenská a Ján Rozner a postavili sa na obranu Ladislava Mňačku a jeho politického avanturizmu. Od tohto času sa vo výbore Zväzu vytvorili dve výrazné proti sebe stojace skupiny — na jednej strane sa postupne formovalo zdravé marxistické jadro a v opozícii k nemu nositelia nesprávnych protisocialistických názorov. Zároveň sa prehĺbil

rozpor medzi vedením Zväzu a redakciou KŽ. Táto diferenciácia sa markantne prejavila aj na IV. zjazde československých spisovateľov v Prahe.

Vystúpenie slovenských účastníkov na IV. zjazde v Prahe chápalo sa v antisocialistických kruhoch v Prahe, ale i v Bratislave, ako zrada obrodného procesu a tzv. nôž do chrbta. Na Slovensku mala táto kritika aj domácu modifikáciu, podľa ktorej pôvodcovia listu vošli do dejín „obrodného" procesu ako nositelia tzv. nečistých rúk. Táto falošná téza ďalej urýchlovala diferenciáciu vo výbore Zväzu. Aprílová konferencia, na ktorej sa hodnotil slovenský podiel na IV. zjazde, znamenala verejné vyvrcholenie vnútorných rozporov vo všetkých orgánoch Zväzu, v predsedníctve, výbore, v redakčných radách časopisov. Bol to spor zásadný, spor, ktorý mal práve tak svoje ideovo-politické značenie, ako svoje mocensko-politické pozadie. Išlo v podstate o to, aby sa Zväz slovenských spisovateľov „neomeškával" v takzvanom obrodnom procese, totiž o to, aby jeho orgány a všetky jeho organizmy, časopisy a vydavateľstvá, sa stali súčasťou mocensko-politického boja na strane krajnej pravice. Väčšina diskusných príspevkov aprílovej konferencie šla touto cestou; ale kvalita argumentov bola na strane marxistického jadra, ktoré sa postupne utváralo vo vnútorných bojoch a sporoch. M. Válek okrem vstupného referátu v osobitnom diskusnom príspevku demaskoval pravú tvár Ladislava Mňačku. Vladimír Mináč jednoznačne odmietol protisocialistickú koncepciu Havla, Svitáka, Klimenta, Klímu a ďalších „režisérov" IV. zjazdu. Vojtech Mihálik vo svojom diskusnom príspevku odhalil intrigy pravicových exponentov a ich morálku. Ladislav Novomeský v čase, keď sa jeho len pred nedávnom očistené meno a postoje začali znova spochybňovať, neváha otvorene povedať, že nestojí o okľadzanie a pocty od demokratizátorských jastrabov. Veľmi precízne diagnostikuje príčiny rozporov, uprostred ktorých sa zmietal výbor Zväzu, i príčiny, ktoré viedli k rozhodnutiu troch básnikov odísť z redakčnej rady Kultúrneho života, keď hovorí: „Mám a neprestanem mať námietky proti aranžovaniu IV. zjazdu spisovateľov, že sa preň starostlivo poskytol čas i priestor pre vystúpenia Vaculíka, Kunderu, Kosíka, aby som menoval jeho reprezentatívnych speakrov, ale nenašiel sa čas ani príležitosť čo len upozorniť slovenských účastníkov na to, že nastáva naliehavá príležitosť, aby sa zamýšľali nad problémami svojho národa a kultúry v ňom." A ďalej v tom istom vystúpení energicky odmieta, aby: „Válek, Mihálik, Matuška pre svoje zjazdové vystúpenia boli vyberaní a štemplovaní za nositeľov nepokrokovej antidemokratickej podstaty zaostávajúceho Slovenska." Na okraj svojho odchodu z Kultúrneho života uvádza: „Žiadam, aby som bol uvoľnený z členstva redakčnej rady hoci pre nespôsobilosť porozumieť tomuto demokratizátorskému prúdu, v ktorom sa časopis slovenských spisovateľov prostredníctvom V. Mňačka pýta ústami nekomunistického občana, prečo sa ešte komunistická strana v rámci demokracie a demokratizácie sama neodbachla." Varovne znelí Novomeského slová na tejto konferencii: „Chcem byť pri akomkoľvek akte reparujúcom a obrodzujúcom socializmus. No nechcem byť pri jeho likvidácii, hoci by sa tento neslávnostný obrad obratne maskoval demokratizačným hukom."

Po jednoznačných vysvetleniach odchodu z redakčnej rady Kultúrneho života, uverejnených v komuniké ČTK, a po osobných vystúpeniach je až zarážajúce, ako s nezastieranou hrou na naivných pýtajú sa mnohí diskutéri tak na stránkach Kultúrneho života ako i na konferencii, prečo odchádzajú traja básnici z redakcie, v ktorej vraj aj naďalej „mohli predstavovať dôležitý akord v orchestri redakčných snáh" (P. Karvaš, KŽ č. 18, roč. 68).

K IV. zjazdu sa v diskusii konferencie obšírnejšie obracia ešte Alexander Matuška, komentujúc svoje vlastné vystúpenie. Jeho slová možno i z odstupu času akceptovať, lebo veľmi výstižne charakterizoval priehľadné manévre, ktorými „Mňačkom chceli zastrašiť Hrušáka, človeka a chlapa, ktorý pre tento národ a pre to, čo sa teraz v tejto krajine deje, pričo vykonal".

□ □

Odchodom Ladislava Novomeského, Miroslava Válka a Vojtecha Mihálika z redakčnej rady Kultúrneho života sa kríza vo vedení výboru ZSS zväčšuje a prehlbuje. V tejto súvislosti sa treba zastaviť pri KŽ, časopise, ktorý nesporne zohral významnú a pozitívnu úlohu v rozvoji slovenskej literatúry a kultúry v rozličných obdobiach svojho vývinu, no najmä na začiatku rokov šesťdesiatych, ktorý sa niekoľko rokov dostával a v roku svojho zániku, žiaľ, dostal na opozičnú pravicovooportunistickú pozíciu. Kultúrny život v r. 1968 fakticky prestal byť orgánom výboru Zväzu a osvojoval si politickú platformu Literárnych novín. Koncepciu KŽ vtláčali pečať jeho redaktori a prispievatelia, ako Roman Kaliský, Ján Rozner, Agneša Kalinová, Zora Jesenská, Pavol Števček, Ladislav Mňačko, Dominik Tatarka a v roku 1968 aj publicisti, ako Löbl, Jódl, Hübl, Friš, Mňačk a ďalší predstaviteľia slovenského domáceho i emigrantského kléru (Nécsey, Hallica) a iní „ťažobrodní" publicisti. Nie sú zanedbateľné ani časté cesty Antonína Liehma do redakcie KŽ. Obrovský priestor, ak nie najväčší, má L. Mňačko a publicistika o Mňačkovi. V tejto súvislosti cez Mňačku a jeho návrat z emigrácie chceli k nám vpašovať trójskeho koňa cudzej a priateľskej ideológie. Pritom je príznačné, že Mňačko patril v päťdesiatych rokoch k hlavným oporám novotnovského vedenia, no v priebehu času sa dostal až na úplne opačnú stranu ako politický hazardér a dobrodruh. Na stránkach KŽ sa vyvinula nátlaková kampaň okolo jeho návratu s jasnou politickou motiváciou. Na druhej strane by ísť nebolo bez zaujímavosti presne vyčísliť, koľko príspevkov z pera už vtedy zaslúžilých umelcov Plávku, Ponickana, Mináča, Horova, Mihálika a ďalších skutočných tvorcov slovenskej literatúry uverejnil KŽ v čase aktivizácie „obrodných síl". Takmer, resp. vôbec nič z pera tých, ktorí za svoje principiálne postoje boli vyhlásení za konzervatívcov. Aj keď zdôrazňujeme tieto fakty, nesnímame tým zodpovednosť z výboru Zväzu slovenských spisovateľov. Z historického nadhľadu vidíme aj politické nedôslednosti, ktorých sa v tomto ohľade dopustilo bojové, marxistické jadro výboru. Objektívnym faktom ostáva, že Kultúrny život sa stal v slovenských podmienkach najbojovnejšou expozitúrou kontrarevolučných a pravicových síl. Stal sa centrom, z ktorého sa organizovala väčšina nátlakových akcií, a najmä v období augustových dní v zhode s inými masovo-komunikačnými prostriedkami výrazne prispel k rozdúchavaniu protisovietskej a antikomunistickej hysterie. Politické stanovisko redakcie, jej jasne opozičný postoj proti moskovskej dohode a konsolidácii nášho verejného života dokumentuje aj fakt, že redakcia KŽ rozhodla sama o ďalšom zastavení časopisu, aby tak verejne naznačila svoj bojkot akéhokoľvek úsilia o podporu konsolidačných snáh. Redakčná rada KŽ predložila výboru Zväzu slovenských spisovateľov 9. septembra 1968 toto odporúčanie: „Pretože KŽ nemôže pokračovať v duchu minulého čísla a vzhľadom na to, že posledné roky KŽ majú istú kontinuitu, treba zastaviť vydávanie KŽ, resp. prerušiť a začať vydávať nový časopis ako zväzový týždenník, obmedzený na oblasť literatúry." Teda samotná redakcia a redakčná rada, a nie straníckе a štátne orgány rozhodli o zastavení vydávania KŽ.

□ □

Názorová diferenciácia pokračuje aj po aprílovej konferencii. A po auguste r. 1968, po zániku Kultúrneho života, spory a krízy vrcholia v následne zvolanom aktíve Zväzu v decembri 1968. Aktív možno hodnotiť ako skutočné vyvrcholenie opozičných koncepcií vo Zväze slovenských spisovateľov — a to už po prijatí novembrovej rezolúcie KSČ. Výbor Zväzu slovenských spisovateľov dňa 10 apríla 1970 prijal kritické vyhlásenie k neslávnemu decembrovému aktívu.

Aj z rezolúcie, aj z priebehu diskusie sa dá ľahko zistiť, že tu išlo o opozičné vystúpenie proti vtedajšiemu vedeniu KSS. Tento postoj aktív sám eufemisticky nazýva „tlakom". R. Kaliský hovorí, že treba neustále „vytvárať všetkými prostriedkami tlak na vedenie komunistickej strany a štátu"; že nástrahy prekážky treba aj „pomocou štrajku alebo demonštrácie"; Milan Ferko jasne vyhlasuje: „Nehanbím sa, že je to nátlaková hra." Vyslovuje sa tu požiadavka, aby Zväz bol aspoň druhým politickým centrom Slovenska, centrom všetkých intelektuálnych síl, ktoré by „koncentroval a koordinoval v zmysle vytvárania, ovplyvňovania a formovania optimálnej slovenskej kultúrnej a národnej politiky". J. Bžoch a Zora Jesenská žiadajú spojenie s českou intelektuálnou opozíciou — aj v tomto zmysle je aktív len završením dlhodobejších snáh časti členov Zväzu. R. Kaliský a iní hovoria tu o vnútorných veciach komunistickej strany, zavrhuje sa — po novembrovej rezolúcii ÚV KSČ — demokratický centralizmus a žiada sa zaviesť pluralitný systém. P. Balgha hovorí: „Myslím si, že pre vydávanie tohto časopisu (rozumej: Literárneho života) by bolo veľmi nevýhodné, aby boli členovia strany viazaní stranickou disciplínou." M. Hamada hovorí o „žalári národov". A hovorí sa tu všeličo inšie, ale zväčša v podobnom duchu.

Aktív Zväzu slovenských spisovateľov z decembra r. 1968 je len vyústením a v istom zmysle aj završením dlhodobejšieho procesu. O tomto procese podáva dostatočne výstižné svedectvo časť publicistiky časopisu Kultúrny život najmä v posledných mesiacoch jeho existencie. Je to proces, v ktorom intelektuál z výšky svojho elitného postavenia pričasto súdi a udeľuje rozhrešenie, rozosieva práve oprášené, nádherné slová, za ktorými niet konkrétnej historickej skúsenosti a poznania, konkrétnej predstavy o spoločenských súvislostiach, o reálnych faktoch tohto sveta, iba naivita a dojímavá viera; niekedy iba zloba.

Bohužiaľ, takýto proces mal aj svoje spoločenské dôsledky. Aj v prípade Kultúrneho života, jeho činnosti v posledných mesiacoch, aj v prípade spomínaného aktívu sú tieto spoločenské dôsledky zjavne negatívne. Negatívna je aj krátka epizóda vydávania Literárneho života. Nie náhodou vo svojom prvom čísle sa úvodným fejtónom Ludvíka Vaculíka prihlasuje k tradíciám svojho predchodcu — Kultúrneho života. V každom zo šiestich vydaných čísiel sa zjavujú príspevky, ktoré otvorene i v náznakoch pokračujú vo výpadoch proti konsolidačnému procesu a obhajujú platformu pravicových a kontrarevolučných síl.

Bolo by, pravda, prinajmenej neobjektívne, keby sme celú koncepciu kultúrno-politickej aktivity Zväzu slovenských spisovateľov v pojanuárovom a povgustovom období redukovali na postoje decembrovej konferencie a publicistických článkov v Kultúrnom živote a Literárnom živote. Veď veľmi dobre vieme, akým „demokratickým" spôsobom sa decembrová konferencia zorganizovala a veľmi dobre vieme, do akej miery bol kultúrny život a neskôr Literárny život orgánom zväzu, do akej miery sa na vytváraní jeho politického profilu podieľali slovenskí spisovatelia a do akej nečlenovia Zväzu!

Decembrový aktív možno charakterizovať ako uzavretie etapy, v ktorej starý výbor Zväzu po protestnej abdikácii členov výboru a jeho predsedníctva dňa 18. decembra 1968 prestal existovať. Po odchode Novomeského, Válka, Mináča, Mihálika, Šmatláka, Matušku, Horeva, Kola a Žáryho a po dočasnom vedení (Kupec, Ťažký, Rykiseh), ktoré len predlžovalo krízu vo Zväze, nastúpilo v apríli 1969 nové vedenie na čele s Andrejom Plávkom a Pavlom Horovom. Toto vedenie Zväzu vyvinulo veľké úsilie pri prvých krokoch o konsolidáciu pomerov vo Zväze slovenských spisovateľov, pri príprave federalizácie Zväzu a pri príprave zakladajúceho národného zjazdu Zväzu slovenských spisovateľov v júni 1969.

E E

Po aprílovom pléne ÚV KSČ, na ktorom sa na čelo nášho straníckeho vedenia dostáva s. Gustáv Husák, a po zásadnom obrate v práci strany možno povedať, že aj postoj Zväzu slovenských spisovateľov sa kryštalizuje. Júnový ustanovujúci zjazd Zväzu slovenských spisovateľov vo svojej zjazdovej rezolúcii prijíma názor: „Prežívame politickú, ekonomickú a mravnú krízu spolu s celým národom, nevidíme z nej iné východiská než tie, ktoré namáhavo hľadá naša dnešná politická reprezentácia." Tu sa začínajú prvé kroky novej pozitívnej politickej orientácie Zväzu slovenských spisovateľov. V duchu tejto zjazdovej rezolúcie nesie sa celá ďalšia činnosť novozvolených orgánov Zväzu, výboru i vedenia. Zároveň tento zjazd znamená úplný a definitívny rozchod s politikou bývalého celoštátneho Zväzu československých spisovateľov. Ako sme už uviedli, slovenskí členovia ÚV ZČSS sa neraz dostávali do konfliktov s vedením ZČSS, pričom toto vedenie vynakladalo veľké úsilie, aby sa ZSS podriadil jeho politickým zámerom, vyvíjalo morálny a ekonomický nátlak na ZSS a pokúšalo sa kontaktovať s pravicovými slovenskými spisovateľmi. Vedenie slovenského Zväzu sa stavalo proti pokusom zneužiť slovenských spisovateľov na protistranícke vystúpenia. Keď ZSS aj po auguste 1968 naďalej pokračoval v kontaktoch s partnerskými socialistickými zväzmi, bol predmetom ostrej kritiky zo strany vedenia ZČSS. I. zjazd slovenského Zväzu, hoci sa ešte konal v atmosfére politických zápasov, sa takto stal významným katalyzátorom konsolidačného procesu. Z jeho uznesení vyplývajú všetky záväzné dokumenty, ktorými sa riadila zväzová práca v ďalšom období (rezolúcia výboru Zväzu k Leninskej storočnici, odpoveď na list ministrovi kultúry Miroslavovi Válkovi, kritický dokument výboru o decembrovom aktíve Zväzu v r. 1968, konsolidácia vzťahov so spisovateľskými zväzmi bratských krajín a pod.). Rýchle usporiadanie zahraničných vzťahov Zväzu tvorilo veľmi dôležitú oblasť zväzovej práce. Napriek tomu, že vedenie pražského Zväzu naďalej odmietalo akékoľvek kontakty so spisovateľskými zväzmi socialistických krajín, slovenský zväz spisovateľov ako prvý z umeleckých zväzov v ČSSR plne podporil úsilie nového straníckeho a štátneho vedenia o normalizáciu vzťahov s našimi socialistickými partnermi. Už v januári 1969 sa začalo rokovanie so Zväzom maďarských spisovateľov. Na medzinárodnej konferencii prekladateľov v Moskve a Leningrade sa vypracoval predbežný text dohody so Zväzom sovietskych spisovateľov, ktorá bola uzavretá 30. júla 1969 v Moskve. Už na výročie Povstania Zväz sovietskych spisovateľov vyslal k nám delegáciu vedenú Borisom Polevým. Zmluva so Zväzom sovietskych spisovateľov sa plní vo všetkých ustanoveniach a jej rozsah sa z roka na rok skvalitňuje a prehlbuje. Vysoké ocenenia tejto práce dostalo sa Zväzu slovenských spisovateľov na zjazde Zväzu sovietskych

ských spisovateľov v máji 1971 v Moskve, keď v hlavnom referáte s. Markova bolo úsilie slovenského spisovateľského Zväzu hodnotené ako závažný politický čin v situácii, keď v Československu, najmä vo sfére umeleckých a tvorivých zväzov, vzťahy k Sovietskemu zväzu boli prakticky stále prerušené. Na jeseň r. 1969 boli uzavreté dohody so zväzmi spisovateľov BLR, KSR, r. 1970 so Zväzom spisovateľov PLR a MLR. Až po vytvorení prípravného výboru Zväzu českých spisovateľov sa znormalizovala situácia a došlo k podpisu spoločných dohôd s partnerskými zväzmi v duchu zásad jednotnej kultúrnej politiky voči zahraničiu. Objektívne plnenie týchto zmlúv treba považovať za úspech nového vedenia Zväzu slovenských spisovateľov, ktorý má význam nielen pre slovenskú a českú literatúru, ale aj pre celospoločenskú súvislosť, lebo aktívne prispieva k prekonávaniu dôsledkov nedávnych kríz a rozporov.

K závažným ideovým otázkam patrí v činnosti Zväzu hodnotenie zväzových časopisov. Uznesením výboru Zväzu z 5. augusta 1969 bolo uložené všetkým zväzovým časopisom striktne dodržiavať zjazdovú rezolúciu a podporovať politiku strany. Výbor venoval osobitnú pozornosť analýze Slovenských pohľadov. Konštatoval, že línia Slovenských pohľadov sa postupne odkláňala od pôvodného a tradičného poslania tohto literárneho mesačníka a neúmerná pozornosť sa v Slovenských pohľadoch venovala najmä prekladovej literatúre. Do niektorých kritických príspevkov prenikli nemarxistické názory. Po zastavení literárnych novín sa na stránkach Slovenských pohľadov poskytuje priestor politickej publicistike z okruhu ich prispievateľov. Podobne po zániku KŽ sa v SP zjavujú politické pamfletistické výpady Pavla Števčeka, ktoré sú v ostrom rozpore s konsolidačným úsilím. V snahe po uverejnení lacných senzačných materiálov objavujú sa v SP aj mená diskreditovaných predstaviteľov literatúry z čias tzv. slovenského štátu (Tido J. Gašpar, Karol Strmeň), ako aj do SP nepatriace politické memoáre. Výbor preto odvolal z funkcie šéfredaktora dr. Milana Ferku a 4. decembra 1969 schválil koncepciu Slovenských pohľadov, ktorú predložil nový šéfredaktor dr. Ján Števček. Po zániku Kultúrneho života stali sa Slovenské pohľady orgánom Zväzu slovenských spisovateľov. Pod vedením dr. Jána Števčeka v zložitom období, najmä r. 1969 a 1970, usilovala sa redakcia vytvoriť z Pohľadov literárny mesačník odzrkadľujúci pomerne všestranne život, smerovanie a prúdy v slovenskej literatúre. Nie vždy sa redakcii darilo toto úsilie v recenznej časti časopisu, no vcelku možno povedať, že dvojročné pôsobenie dr. Jána Števčeka bolo poznačené snahou o konsolidáciu, z ktorej vychádza i najnovšia koncepcia Slovenských pohľadov prijatá od 1. I. 1972 v súvislosti s výmenou šéfredaktorov, keď po odchode dr. Števčeka nastupuje do funkcie s. Ján Skamla. Aj keď je viditeľné úsilie nového vedenia redakcie SP, bude potrebné, aby sa s plnou vážnosťou plnila táto koncepcia a aby časopis dôsledne realizoval súčasné kultúrno-politické hľadiská, aby na stránky Slovenských pohľadov nemohli prenikať ani v zastretej forme politicky chybné tendencie. Niekoľko takýchto pokusov sme zaznamenali. Vedenie ZSS robí konkrétne opatrenia na ich zamedzenie.

Od r. 1970 postupne prechádzalo riadenie umeleckých zväzov zo sféry Národného frontu do kompetencie Ministerstva kultúry a v tejto súvislosti rozhodnutím Ministerstva kultúry Zväz slovenských spisovateľov odovzdal vydavateľstvo Slovenský spisovateľ Ministerstvu kultúry, ktoré poverilo riadením výbor Slovenského literárneho fondu. Zväzu slovenských spisovateľov boli ako orgán ponechané Slovenské pohľady, Romboid ostal vydavateľským časopisom a Mladú tvorbu rozhodol výbor Zväzu odovzdať Socialistickému zväzu mládeže, ktorý však túto ponuku neprijal. Sekretariát Zväzu na svojom zasadnutí 10. decembra 1970 podrobne posúdil obsahovú náplň posledných čísel časopisu Mladá tvorba a konštatoval, že i napriek viacerým upozorneniam, kritickej diskusii na výboroch ZSS, napriek písomným upozorneniam sekretariátu ZSS nedošlo v zameraní časopisu k žiadúcej náprave. Obsahová náplň posledných čísiel Mladej tvorby bola v priamom rozpore a úsilím Zväzu o konsolidáciu nášho života. Sekretariát preto dňa 10. decembra 1970, vychádzajúc zo zistenia, že redakcia Mladá tvorba stala sa časopisom úzko skupinovým, rozhodol zastaviť ďalšie vydávanie časopisu Mladá tvorba. Zastavenie Mladej tvorby bolo nevyhnutným krokom po neserióznom vzťahu jej redaktorov ku kritike výboru Zväzu. Rozhodnutie sekretariátu nesmerovalo proti záujmom mladej literatúry, ale proti jej úzkej skupine, ktorá nezmyselne a často tieto záujmy obchádzala a narúšala. Výbor Zväzu prerokoval celý rad konkrétnych opatrení na spôsob časopiseckého a knižného uplatnenia mladých talentov.

Zápas o smerovanie Zväzu v duchu straníckej línie, stanovenej aprílovým plénom ÚV KSČ roku 1969, vybojovaný s pravicou už na zjazde Zväzu slovenských spisovateľov v júni 1969, sa však neskončil na tomto zjazde. Zväz musel prejsť zdĺhavým a postupným procesom svojej vnútornej očisty, uprostred ktorej odchádzali najskôr z jeho orgánov a neskôr museli odísť z jeho členských radov všetci predstavitelia pravice, iniciátori a strojcovia nátlakových akcií, zjavní i ukrytí spojenci škodlivej kontrarevolučnej tézy o solidarite, proklamovanej smutne známym tzv. koordinačným centrom umeleckých zväzov, politickí hazardéri, špekulanti a falošní hráči s citmi národa, ktorí využívajúc plášť svojej spisovateľskej profesie chceli aj naďalej pôsobiť v duchu svojich skrachovaných koncepcií.

Vnútrozväzová konsolidácia prebiehala súbežne v niekoľkých oblastiach. Jej prvým krokom bola očista spisovateľskej organizácie od jednotlivcov, ktorí zostali po auguste r. 1968 v emigrácii. Už 23. X. 1969 vylúčil výbor ZSS E. E. Štefana pre aktívnu protištátnu činnosť v Slobodnej Európe a 15. XII. 1969 vylúčil z podobných dôvodov Ladislava Mňačku a zo Združenia slovenských prekladateľov Ervína Mikulu. 10. IV. 1970 boli vylúčení emigranti Teodor Píš, Emil Fürst-Knieža, Dezső Monoszlóy a Rudolf Skukálek. Napokon 24. X. 1971 vylúčil výbor ZSS Jaroslavu Blažkovú, čím definitívne uzavrel prípady omigrantov.

Nemálo energie a času muselo nové vedenie Zväzu vynaložiť na to, aby im rozborom konkrétnych faktov dokázalo nesprávnosť a škodlivosť ich stanovísk. Niektorí už pochopili svoje omyly a poblúdenia, zamýšľajú sa nad minulosťou a sebakriticky uvažujú nad perspektívami do budúcnosti. Niektorí však zotrvávajú dodnes v urazenej póze po jednoznačne prehranej bitke, nemajúc dosť síl priznať si porážku. Utajované invektívy, snaha očierňovať a znevažovať všetkých okrem seba, pašovanie cudzích prvkov, motívov a podsúvanie dvojzmyselných významov formou takzvaných adaptácií do inak nevinných textov (napríklad v niektorých divadelných hrách pri ich inscenácii) — to sú len niektoré zo spôsobov, ktorými sa ešte i dnes nevzdávajú títo ľudia svojich chimerických predstáv o tom, že tento čas treba len akosi prečkať. Musíme aj z tribúny tohto zjazdu jednoznačne vyhlásiť, že veľkú zodpovednosť za to, že táto spoločnosť bola hnaná v krízových rokoch až na samý pokraj katastrofy, nesú spolu s politikmi i tí, ktorí im vedome a či nevedome robili falošných poradcov a prorokov, sugestívne štylizovanou publicistikou na vlne antisocialistických a antisovietskych nálad najmä na stránkach Kultúrneho života a neskôr

Literárneho života. Patrili medzi nich i niektorí spisovatelia, niektorí v úlohe naivných politických radcov, iní na zodpovedných miestach v najrozličnejších oblastiach nášho kultúrneho života nesú kus vlastnej zodpovednosti za rozval hodnôt, zodpovednosť morálnu, ale i občiansku, lebo dôsledky tejto deštrukcie pociťujeme neraz ešte i dnes, vracajú sa nám tu i tam ako disharmonické prvky v podobe slabučkých ozvien a zbytočne rozptyľujú sústredenú pozornosť veľkej väčšiny našich tvorivých pracovníkov na nové úlohy. Boli by sme politici príliš krátkozrakí, keby sme nevideli, že tieto zámery majú len jeden jediný cieľ: dokázať nemožné, že totiž bez tých, ktorí opustili naše rady, nemôžeme tvorivo existovať. Máme poruke konkrétny záznam všetkých tých pozitív, ktoré sme v minulých rokoch práve v tomto zápase dosiahli. Nik nemôže vyvrátiť skutočnosť, že i napriek kuvičím hlasom o tom, že tu sa nebude písať, že tu nebude literatúry, sme svedkami práve opačného zjavu. Nikdy v dejinách naše vydavateľstvá nevydávali také množstvo pôvodnej tvorby ako v posledných dvoch rokoch.

Vznikli edície Zlatý fond slovenskej literatúry a edícia spisov súčasných slovenských spisovateľov, ktorými sa umožnilo vo vysokých nákladoch preniknúť najvýznamnejším pokrokovým dielam slovenskej literatúry medzi široké čitateľské vrstvy. Za finančnej podpory socialistického štátu sa prvýkrát uskutočnilo ústredné dopĺňanie knižničných fondov o najvýznamnejšie diela našej literárnej minulosti i prítomnosti. Nikdy v dejinách sa nevytvorili také optimálne podmienky pre vznik pôvodnej literárnej tvorby. Slovenský literárny fond prijal stimuly na rozvoj angažovanej tvorby, ktorých cieľom je všetkými formami — tvorivými objednávkami, tvorivými podporami, štipendiami a pod. — podporiť vznik nových diel, ktoré sa angažujú za našu socialistickú súčasnosť. V štátnych a straníckych orgánoch boli prijaté súbory opatrení, ktoré sa týkajú výchovy mladej umeleckej generácie, rozvoja pôvodnej dramatickej tvorby, obrody a rozvoja marxistickej umeleckej kritiky. Cieľavedomá a koncepčná kultúrna politika našej strany a socialistického štátu tak vytvára pre spisovateľskú obec priestor, aký nemá obdoby. Tieto pozitíva vystúpia výraznejšie, ak si porovnáme tieto veľkorysé podmienky slobodného rozvoja slovenskej literatúry s iluzórnymi heslami pravicových síl o „slobode tvorby". Komercionalizácia kultúrneho života v krízovom období vytvárala pre rozvoj našej literatúry okovy ekonomických hľadísk a pôvodnú tvorbu v edičných plánoch vydavateľstiev odsunula do úlohy chudobného príbuzného. Tým väčšmi musíme vysloviť straníckym a štátnym orgánom, našej socialistickej spoločnosti a celému pracujúcemu ľudu svoju vďačnosť za to, že sa za pomerne krátky čas podarilo vyriešiť rad základných existenčných otázok ďalšieho rozvoja našej literatúry.

K 1. februáru 1972 má Zväz slovenských spisovateľov 225 riadnych členov, z toho 24 v stredoslovenskej odbočke, 19 vo východoslovenskej odbočke, 23 v maďarskej sekcii, 10 v ukrajinskej sekcii, ostatní v Bratislave: Výbor ZSS, zvolený na prvom zjazde Zväzu r. 1969 v zložení: T. Bábi, E. Feldek, M. Ferko, M. Haľamová, M. Hamada, P. Horov, P. Jaroš, D. Kuželi, P. Karvaš, J. Kot, I. Kupec, E. B. Lukáč, L. Luknár, I. Macinský, A. Matuška, V. Mihálik, L. Novomeský, D. Okáli, A. Plávka, V. Reisel, J. Solovič, V. Šabík, P. Števček, L. Ťažký, M. Válek, prešiel následovnými zmenami: v priebehu roka 1970—1971 odišli z výboru po svojom vyjúdení, resp. vyškrtnutí z radov KSČ 14. augusta 1970 M. Hamada, D. Kužel, P. Števček a miesto nich bol z radov kandidátov preradený za člena P. Kovš a kooptovaní boli V. Mináč a dr. J. Števček. 23. októbra 1970 odišli z výboru Zväzu M. Ferko, P. Karvaš, I. Kupec, I. Macinský, L. Ťažký. Dňa 24. okt. 1971 bol kooptovaný za člena výboru J. Škamla. K dnešnému dňu má výbor 21 členov, z toho 16 členov KSČ. Výbor rozhodol o prevode Združenia slovenských prekladateľov od ZSS do pôsobnosti Slovenského literárneho fondu.

V súvislosti s plnením uznesenia Predsedníctva ÚV KSS o priamom riadení umeleckých fondov Ministerstvom kultúry bol v júli 1971 odvolaný výbor Slovenského literárneho fondu, zvolený na zjazde slovenských spisovateľov v júni 1969 a rozhodnutím ministra bol menovaný nový výbor Slovenského literárneho fondu, v ktorom sú dvaja zástupcovia Zväzu (Bunčák, Solovič) a traja pracovníci Ministerstva kultúry (Czinege, Kapiaš, Kuna). V tejto súvislosti sa menil, resp. mení i štatút Slovenského literárneho fondu a zväčšuje sa rozsah jeho doterajších kompetencií.

Súbežne s očistou a prácami nad novým návrhom stanov, prešiel Zväz roku 1971, v roku 50. výročia KSČ a konania XIV. zjazdu KSČ, do aktivity obnovou starých, ale osvedčených kontaktov spisovateľov s čitateľmi. Na stovkách besied sa slovenskí spisovatelia stretli v revolučných centrách Slovenska v závodoch, na JRD, školách a kultúrno-osvetových zariadeniach so svojimi čitateľmi a rovnako tomu bolo i v predvolebnom období, keď sa tento styk ešte viac prehĺbil. Cenné poznatky a pozitívne hodnotenie tejto práce vyššími štátnymi i straníckymi orgánmi sú cennou pomôckou v práci Zväzu. Konsolidácia celkovej vnútrozväzovej činnosti tak v sfére zahraničných stykov ako i v oblasti literárnej povahy, očista členskej základne, prijatie nových stanov i hore spomínané výsledky v roku 50. výročia KSČ a v predvolebnom období vytvárajú predpoklady pre zvolanie nášho dnešného II. zjazdu.

Ak sa kriticky zamýšľame nad krízovým vývojom našej spisovateľskej organizácie v uplynulom období a vidíme ho ako aktívnu a pasívnu súčasť protirečivých pohybov našej spoločnosti, v nie menšej miere platí táto konštatovanie súvislosti aj pre samotnú literatúru. V literatúre sa jednotlivé javy týchto pohybov odrážajú ešte výraznejšie a hlbšie, pretože to vyplýva z jej povahy, z jej bytostného napojenia na spoločenské bytie. Tvár súčasnej slovenskej literárnej prítomnosti môžeme pochopiť iba na pozadí historického vývoja celej spoločnosti.

Ak totiž v prudkom a zložitom vývoji, ktorým prešla naša spoločnosť, došlo k vážnym chybám a omylom — ako o tom hovorí poučenie z krízového vývoja, tieto chyby a omyly sa prejavovali, pochopiteľne, aj v umení. V zmysle straníckeho dokumentu môžeme ich špecifikovať ako chyby vyplývajúce z absencie, resp. zo

zjednodušenej a subjektivistickej kultúrnopolitickej praxe, z novosti a zložitosti úloh, z nedostatočnej teoretickej prepracovanosti marxistickej estetiky, z predbiehania vývoja. Podstatné je však to, že z minulých rokov napriek všetkým chybám a omylom zostáva rad hodnôt, ktoré nielenže neodvial čas, ale ktoré sú aj základom, na ktorom možno — po umelom prerušení — budovať. Socialistický realizmus nebude sa vracať k svojim prehrám, ale k svojim výhram. Trvalými hodnotami ostávajú diela zakladateľov slovenskej socialistickej literatúry: Jilemnického, Fraňa Kráľa, Novomeského, Poničana, ako aj diela, ktoré vznikli na pôde socialistickej spoločnosti — diela Hečku, Jašíka, Mináča, Kráľika, Laječiaka, Mihálika, Kostru, Plávku, Horova, Matušku a ďalších. Na tomto historickom pozadí sa vyhraňoval profil súčasnej literatúry, ktorý v rozličných modifikáciách pretrváva dodnes. Jednou z čŕt literatúry je redukcia spoločenských funkcií. Literatúra sa nielen zvnútorňuje, ale, žiaľ, aj uzatvára pred skutočnosťou. Pasívne preberá módne literárne koncepcie (literatúra všedného dňa, literárny existencionalizmus a fenomenologizmus). Tento proces nemožno chápať len ako reakciu na niektoré zjednodušené predstavy o literatúre, ale najmä ako cieľavedomé a dlhodobé pôsobenie ideologickej erózie, napájanej z domácich i zahraničných zdrojov. Antisocialistická ideová diverzia napokon previadla, aj keď neraz zastieraná. Aj tu platí z Poučenia: „Závažné problémy a krízové javy v ideologickej oblasti, ktoré vznikali a narastali v našej spoločnosti už dlhší čas, vyústili po januári 1968 do prekrucovania, popierania a neskôr i do priameho odmietania základných princípov marxisticko-leninského svetonázoru vo filozofii, sociológii, histórii, ekonómii, v oblasti štátu, práva a výstavby strany i v kultúre a umení, kde všade dochádzalo k priamej kapitulácii pred buržoáznou ideológiou. Ideologický zápas prerástol na priamy boj o moc, do ktorého pravica v plnej miere zapojila komunikačné prostriedky."

Súbežne s touto orientáciou koncom päťdesiatych a v prvej polovici šesťdesiatych rokov objavuje sa v našej literatúre prúd, ktorý sa pokúša obnoviť funkcie angažovanej socialistickej literatúry na novej báze, orientovať ju na sociálne funkcie. Časť z tohto prúdu spolu s prvou vlnou mladej generácie sa orientuje na problémy človeka za socializmu, najmä etické, na negatívne stránky života, ľudskú situáciu v tomto storočí. Táto literatúra vypovedala boj falošnému vedomiu v myslení, citoch a konaní ľudí z pozícií marxistickej dialektiky, sústredila sa na pravdivé zobrazenie toho, čo reálne jestvuje — reálnych rozporov skutočného života. Postupne sa však z časti kritiky stáva kriticizmus, ba dokonca móda špiniť a očierňovať. Tak sa tomu stávalo najmä na pokraji literatúry v literárnej publicistike, ktorá si postupne vytvorila vlastnú ideológiu spisovateľa ako svedomia a vrchnostenského súdcu národa, ľudu a strany. Minulé roky poskytovali dosť látky na živenie tejto ideológie, ktorá neskôr vo vyvrcholení krízy — zohrala známu neblahú úlohu (ako napr. senzačné čitateľské úspechy pololiterárnych, polopublicistických knižiek L. Mňačku).

A práve táto časť prúdu pri deštrukcii socialistických princípov našej spoločnosti sa aktívne zúčastňovala na prehlbovaní spoločenskej a politickej krízy, ktorá vyvrcholila v rokoch 1968—1969. Druhý prúd súčasnej literatúry, prúd tzv. literatúry odcudzenia postupne ovplyvnil jej súčasnú tvár. Tento prúd predstavuje do značnej miery odspoločenštenú, nie však neutrálnu tvorbu. Predmetom jej záujmu je človek ako osobnosť v nepriateľskom svete, ktorý nemožno zmeniť. Takto chápaná literatúra obsahuje v sebe veľmi výrazné prvky idealistického svetonázoru a v podstate pomáha pri rozklade morálnych hodnôt socialistickej spoločnosti.

Znova si kladieme kardinálnu otázku o zmysle literárnej aktivity v socializme. Dnes v istom zmysle každý spisovateľ stojí pred otázkou, ako sa so svojou tvorbou aktívne zúčastňovať na výstavbe komunistickej spoločnosti. Je to otázka, ktorá trápi, alebo by aspoň mala trápiť najmä mladých spisovateľov, tých, ktorí svoje úsilie doteraz obmedzili výlučne na literatúru ako takú. Rezolúcia XIV. zjazdu KSČ i zjazdu KSS zdôrazňuje dôležitosť umeleckej tvorby pri formovaní socialistického človeka. Tak ako spoločnosť potrebuje literatúru, tak sa literatúra potrebuje angažovať pre veci človeka a spoločnosti. Táto väzba patrí k jej podstatným predpokladom. Literatúra, ktorá chce niečo znamenať pre socialistický svet, musí znova a znova podnikať prieskumné výpravy do ľudských osudov v triedne rozdelenom svete a vysloviť o nich svedectvo svojou vlastnou rečou, rečou umenia. Doba, v ktorej žijeme, nastoľuje problémy, témy, názory, otázky. Uvedomuje si obrovské úlohy, ktoré súvisia s programom našej spoločnosti. Literatúra sama bezprostredne nemení svet, nemá výlučnú moc ho meniť. Napriek tomu má podporovať v človeku vedomie, že je schopný meniť svet. Angažovanosť si predstavujeme nie ako proklamovaný záujem o spoločenské problémy, ale ako najosobnejší záujem spisovateľa na osude sveta, vyplývajúci z jeho vnútorného presvedčenia, ako výraz uvedomelého a aktívneho vzťahu k pokrokovým silám usilujúcim o socialistický rozvoj spoločnosti. Takéto chápanie angažovanosti zaručuje miesto v literatúre každému čestnému umeleckému úsiliu prispievajúcemu k formovaniu socialistického človeka.

Minulosť nás dostatočne poučila a presvedčila, že socialistické umenie nemožno privolať a vyvolať administratívnymi prostriedkami. Poučila nás aj o tom, že treba rešpektovať zákonitosti umenia, ktorému práve socializmus objektívne dáva tvorivý priestor, lebo každá deformácia v tomto zmysle je nesocialistická.

Ale poučila nás najmä o tom, že túto oblasť nemožno ponechať nijakému samopohybu, voľnej hre. Vo vnútri literatúry, v jej organizme musí byť ustavične prítomné a obnovované vedomie súvislosti, vedomie väzieb so životom triedy, ľudu, socializmu. Tradície socialistickej literatúry musíme hľadať aj v dejinách samotnej našej literatúry, ktorá ponúka východiskové body k novej socialistickej syntéze.

Po XIV. zjazde Komunistickej strany Československa vstúpila naša spoločnosť do novej etapy dynamického rozvoja socialistickej výstavby. Socialistická spoločnosť sa cieľavedome usiluje, aby vysoko stúpajúca dielňa práce človeka nezotročovala, ale naopak, aby ho už teraz oslobodzovala, aby mu umožňovala žiť bohatšie, aby nový životný štýl človeka humanizoval a skultúrňoval.

V tomto procese má nesmierne veľké poslanie umenie a literatúra. Sme poučení našimi chybami a omylmi a uvedomujeme si špecifiku umeleckého diela a zákonitosti jeho pôsobenia v spoločnosti. Nemôžeme sa vzdať výchovného poslania umenia pri premene človeka, jeho poľudšťujúcej i poznávacej funkcie. Ide nám o takú literatúru a umenie, ktoré v človeku vzbudzuje emocionálne rezonancie, ktorá ho morálne dvíha, ktoré skrášľuje jeho svet a ktoré ho svojou vlastnou, neopakovateľnou umeleckou rečou nabáda k aktívnej podpore spoločenského pokroku a ktoré v ňom prebúdza zdravý socialistický optimizmus.

Nebyť proti je dnes veľmi málo. Poučení nedávnymi krízovými rokmi nemôžeme pripustiť ani pre budúcnosť nijaké zneužívanie literatúry a spisovateľov proti záujmom tohto štátu, tohto ľudu. To sú veci, o ktorých sa nebudeme s nikým škriepiť, lebo naše poučenie je zaplatené príliš draho.

Spisovateľ sa v našej spoločnosti nemôže iba pasívne prizerať, nestačí ani pritakávať, nestačí ani deklamovať súhlas. Socialistická výstavba je zložitý proces sociálnych, ekonomických i kultúrnych premien. Literatúra tento proces nielen pravdivo zobrazuje, literatúra sa v tomto procese aktívne zúčastňuje, ovplyvňuje ho a je ním ovplyvňovaná.

Čoskoro oslávime 30. výročie Slovenského národného povstania, ktoré je aj začiatkom novej historickej etapy našej národnej literatúry. V tejto súvislosti pre najbližšiu i ďalšiu budúcnosť vyzdvihujeme úsilie o revolučnú, angažovanú literatúru, predchnutú socialistickým vlastenectvom i proletárskym internacionalizmom, vyzdvihujeme ho ako svoju tradíciu, na ktorej možno i hodno budovať.

Literatúra, keďže je odrazom mnohotvárneho života človeka, obsahujúceho výhry i konflikty, je nevyhnutne bohatým obrazom tohto života. Je harmóniou viacerých druhov, žánrov a štýlov, takých umeleckých postupov, ktorým je spoločný socialistický obsah. V časoch pôsobenia pravicových síl v šesťdesiatych rokoch išlo práve o to, aby sa z literatúry vytrácal jej socialistický obsah. Nemôžeme sa zmieriť ani s jednotlivými pokusmi o odpolitizovanie literatúry, vlastne o jej spolitizovanie v negatívnom zmysle slova, pretože ide o prejav veľmi jasného spoločenského postoja, postoja, ktorý je v umení bojujúcom o premenu sveta neprijateľný. Je iluzórne sa domnievať, že spisovateľ v dnešnom rozdelenom svete môže byť neutrál. Každá únikovosť v socialistickej literatúre je politickou, mravnou a umeleckou dezerciou. Tzv. zvnútornenie literatúry, žiaľ, znamenalo odtrhávanie ľudského individua od ľudského kolektívu a tam kdesi je začiatok strácania socialistického zmyslu umenia a literatúry. Hrdinom celej plejády literárnych diel a polodiel stal sa maloměšťiak, vidiaci svet cez svoje oči. Tieto literárne diela nenastoľovali konflikty doby, ale iba konflikty meštiaka, videné neraz z meštiackej perspektívy. Pritom sa obchádzala téma života robotníkov, roľníkov, ľudí práce. Náš program je iný.

Angažovanosť nechápeme ani zjednodušene, ani strnulo. Vieme, že nijaké oslavné slová nemôžu zastrieť protirečenia a konflikty našich čias, naopak, také veľké dielo, ako je socialistická premena spoločnosti, prináša nové problémy a konflikty. Súčasne však vieme, že to najdôležitejšie, čo charakterizuje tieto roky, je obrovské hnutie miliónov vybudovať z našej vlasti vyspelú krajinu šťastných ľudí. Vieme, že toto dielo sa napriek prekážkam a chybám darí. Preto hlavným hrdinom našich čias je pracujúci človek. Človek, ktorý sa povznáša nad svoje úzke osobné záujmy a ktorého zmyslom života je tvoriť, objavovať, obetovať sa, byť šťastným v socialistickej rodine ľudského rodu. Za angažované teda považujeme také diela, ktoré pravdivo a strhujúco zobrazujú boj pracujúcich, v minulosti i dnes, za slobodu a sociálny pokrok, ktoré ukazujú premeny v našej krajine, dosiahnuté pod vedením komunistickej strany. K takejto angažovanej tvorbe chceme zo všetkých síl prispievať. Za angažované diela pokladáme také diela, ktoré chcú uvedomele výchovne pôsobiť na myslenie, cítenie i konanie ľudí v duchu najpokrokovejších ideí, v duchu socializmu a komunizmu. Stredobodom angažovaného umenia je človek so svojím bohatým životom. Niet angažovaného diela, ak ono nie je umelecky pôsobivé, ak nie je pokrokové aj svojím výrazom, svojou umeleckou náročnosťou. Takúto angažovanú tvorbu budeme všestranne uprednostňovať a podporovať.

V týchto súvislostiach musí sa náš zjazd zrozumiteľne vyjadriť cíte k jednej vážnej otázke: je to otázka socialistického realizmu.

Nástup socialistického realizmu do našej literatúry koncom štyridsiatych rokov bol zaiste pokrokom. V tomto období vznikli diela, z ktorých dnes majú mnohé trvalú platnosť. Odmietame neobjektívne hodnotenie obdobia tzv. päťdesiatych rokov, ktoré pravica označovala ako obdobie stagnácie a temna. V tomto období, ako v hociktorom inom, vznikali dobré, presvedčivé, ale aj zlé a nepresvedčivé literárne diela. Dôležité je, že v literatúre zostalo dosť diel, ktorých základná umelecká i spoločenská hodnota je nepopierateľná. Navyše sa vďaka kultúrnej politike štátu dostali tieto diela, rovnako ako množstvo iných kultúrnych hodnôt do rúk státisícov pracujúcich, čo je črta predtým nevídaná a v inom spoločenskom zriadení nemysliteľná. Často sa zabúda práve na to, ako sa v nebývalej miere zvýšila okrem hmotnej aj kultúrna úroveň našich občanov, práve vďaka demokratizácii kultúry, vďaka starostlivosti štátu o kultúrne potreby pracujúcich. Zjednodušené postupy v politike ideológie kultúry v začiatkoch päťdesiatych rokov priniesli, pravda, i zjednodušenia a deformácie v uplatňovaní socialistického realizmu. Ani vtedy ani dnes nemožno nijaký realizmus, tým skôr socialistický, nadekrétovať. Naopak, sme presvedčení, že ak dnes nastoľujeme túto otázku, vieme, že ju treba teoreticky objasňovať, že ju treba ideovo-umelecky vybojovať a že ju treba vybojovať predovšetkým dielom.

Socialistický realizmus chápeme ako tvorivú metódu umelca, ktorý pravdivo zobrazuje skutočnosť v jej dynamickom pohybe. Chápeme ju ako metódu, ktorá vychádzajúc z najlepších tradícií realizmu obohacuje autorovo dielo o všetko pokrokové, čo prináša ľudská kultúra. Sme presvedčení, že mnohoštýlovosť a uplatňovanie moderných prístupov tvorby nie sú v rozpore s princípmi stranníckosti, ideovosti, ľudovosti a zrozumiteľnosti v umeleckom diele. Najživším dôkazom, že metóda socialistického realizmu neohraničuje, naopak podporuje tvorivé štýly a školy, je mnohonárodná a mnohostranná sovietska literatúra, v ktorej sa s úspechom uplatňujú viaceré umelecké generácie.

Sme presvedčení, že práve socialistický realizmus otvára bohatú škálu možností pre tvorbu, pre jej mnohofarebnosť a umeleckú rozmanitosť, na vysokej úrovni. Sme a budeme proti tomu, aby sa diela odvracajúce sa od problémov doby, diela zámerne apolitické a banálne, diela verbalistické dostávali na náš knižný trh. Umelecká kritika musí takéto diela odsúdiť, musí odhaliť ich bezobsažnosť a škodlivosť. Aj socialistický realizmus prechádza svojím vývinovým procesom a sme presvedčení, že jeho miesto v našej literatúre bude dôstojné a úspešné a že to bude súčasne miesto, ktoré mu zabezpečia naši najlepší umelci.

V minulosti viacerými krízami, ktoré do značnej miery poznačili jeho činnosť a ochromovali jeho aktivitu. Dnes má náš Zväz svoje stanovy, ktoré z neho urobili ideovo-umeleckú výberovú organizáciu. Má stanovy, ktoré všetkých členov orientujú na socialistickú tvorbu, na tvorbu diel adresovaných svojmu ľudu a národu. Tí, ktorí šľachetné poslanie socialistického spisovateľa zrádzajú či opúšťajú, vyraďujú sa z neho dnes i v budúcnosti. Už nikdy nemožno pripustiť, aby sa ZSS stal terčom útokov politických dobrodruhov, aby sa ktokoľvek znova pokúšal zavliecť ho do vôd liberalizmu a chaosu.

Najistejšou zábezpekou zdravého organizmu Zväzu je jeho aktivita. Rozvíjanie jeho vnútorného života tak, aby sa každý člen cítil spolutvorcom zväzovej politiky, aby život Zväzu cítil predovšetkým cez svoju vlastnú aktivitu. Mnohé otázky sa vyriešili od posledného zjaz-

du, mnohé však ešte zostávajú na riešenie. Je vecou orgánov, ktoré zvolí zjazd, aby vypracovali podrobný plán práce Zväzu, ktorý bude obsahovať riešenie všetkých potrebných otázok. Veď len pozitívna činnosť vráti Zväz tam, kde je jeho miesto, teda k literatúre, ako súčasti socialistickej kultúry. Len pozitívna činnosť Zväzu môže výchovne pôsobiť na autorov, môže rozvoju literatúry napomáhať tak, ako nás k tomu zaväzuje i rezolúcia zjazdu KSS z mája 1971, ktorá zdôrazňuje vysokú náročnosť a ideovú vyhranenosť v oblasti umeleckej tvorby.

Dovoľte, aby sme záverom uviedli aspoň najdôležitejšie otázky, úlohy a problémy, pred ktorými podľa nášho názoru Zväz stojí.

1. Hlavnú pozornosť a všetky sily nášho Zväzu treba orientovať na vytváranie podmienok novej socialistickej literárnej tvorby. Angažovaná účasť tvorcu na procese socialistickej výstavby, to je to najdôležitejšie, čím v budúcnosti bude žiť celý náš Zväz. Konkrétne literárne diela, pravdivo zobrazujúce socialistickú epochu, diela zápalisto bojujúce za humánne myšlienky komunizmu, diela slúžiace pracujúcemu ľudu a obohacujúce národnú kultúru, budú najlepším svedectvom o slovenských spisovateľoch.

2. Za neodkladnú úlohu považujeme objektívne zhodnotenie literatúry a literárneho myslenia šesťdesiatych rokov. To je hlavná úloha literárnych časopisov a literárnej kritiky.

Dobre chápeme, že bez aktivity kritiky sa spomaľuje preskupovanie síl smerom k angažovanej tvorbe. Pritom nemáme na mysli hocakú kritiku, ale dobre koordinovaný front marxistickej literárnej kritiky. Práve od kritiky očakávame, že prispeje k očisteniu pojmu socialistický realizmus a jeho oživotneniu v našich súčasných podmienkach.

V tomto smere sa náš Zväz bude angažovať na všetkých akciách, ktoré podniknú štátne orgány, školy, ústavy. Sám prispeje k takým konferenciám, seminárom a podobne, ktoré podnietia formovanie nového kritického frontu.

3. Nemenej závažnou je otázka mladej literárnej generácie a vzťahu nášho Zväzu k nej. Je známe, že vplyv pravicového oportunizmu, najmä v oblasti myslenia, zasiahol najviac politicky a životne neskúsenú mladú generáciu. Mladí ľudia podliehajú ilúziám, vnímajú život skôr impulzívne než objektívne. Celé veľké obdobie im vtĺkali do hlavy, že päťdesiate roky boli iba rokmi umeleckej stagnácie a naopak, dávali im za vzor pomýlené filozofické teórie západných liberálov a revizionistov.

S týmito mladými musí náš Zväz pracovať. Treba sa im denne venovať cestou oficiálnych stretaní i v osobných kontaktoch. Je to tým zložitejšia otázka, že nové stanovy ZSS zvyšujú náročnosť na členstvo vo Zväze. Bude preto treba domyslieť spôsob pôsobenia na mladých autorov vo Zväze alebo Slovenskom literárnom fonde a zabezpečiť vplyv ZSS na ich literárny i občiansky život. V tejto otázke treba úzko spolupracovať s časopismi, vysokými školami, ústavmi akadémie atď.

4. Jednou z kultúrno-politických otázok, ktorej stranícke a štátne orgány venovali v poslednom čase zvýšenú pozornosť, je edičná politika. Aj keď Zväz nemá svoje vlastné vydavateľstvo, nemôže mu byť ľahostajné, čo slovenskí spisovatelia vo viacerých vydavateľstvách vydávajú. Profil edičnej politiky, najmä v pôvodnej tvorbe, je koniec koncov obrazom aj činnosti nášho Zväzu. Zväz slovenských spisovateľov podporuje štátne orgány i priamo vydavateľstvá v snahe, aby vychádzali iba knihy ideovo-umelecky zrelé, aby sa uprednostňovali diela socialistického realizmu a aby sa správne určovali proporcie vydávaných kníh a autorov z hľadiska počtu výtlačkov. Najmä vydavateľstvo Slovenský spisovateľ musí prispieť k takej skladbe vydávaných kníh, ktorá podporuje kultúrno-politickú líniu i výchovu socialistického človeka. Očakávame prísnejší výber prác najmä mladých autorov, aby sa zamedzilo vychádzaniu slovnej hlušiny a banálneho braku na úkor hodnotných kníh, hľadaných čitateľmi. Na druhej strane treba zlepšovať podmienky pre pohotové vydávanie takých diel, ktoré sa výrazne angažujú a obohacujú socialistický profil našej literatúry, ktoré sú aj zrejmým umeleckým prínosom.

5. Súčasne sa treba zaoberať úrovňou zväzového časopisu Slovenské pohľady, ako aj ostatnými časopismi, zaoberajúcimi sa literatúrou. Aj v publicistike treba zlepšovať profil uverejňovaných materiálov na prospech angažovanej pôvodnej tvorby, ako aj tvorby sovietskej a socialistických literatúr. Zo západných literatúr starostlivo vyberať príspevky, ktoré majú čo povedať nášmu čitateľovi, ktoré patria do prúdu pokrokovej tvorby Západu.

Vhodnými formami viesť autorov k aktívnemu publicistickému účinkovaniu v ostatnej tlači, predovšetkým stranícke. Za tým účelom rozvinúť tesnejšiu spoluprácu redakcií so spisovateľmi — za pomoci orgánov Zväzu slovenských spisovateľov.

6. Zvýšenú pozornosť treba venovať práci národnostných sekcií a krajských odbočiek v tom zmysle, aby vo sférach svojho pôsobenia účinne pomáhali vytvárať podmienky pre rozvoj literatúry a kultúry.

7. Jedným z dôležitých nástrojov na podporu a podnecovanie angažovanej tvorby sú fondy. Podporujeme snahy a opatrenia Ministerstva kultúry SSR, aby sa prostriedky Slovenského literárneho fondu využívali na tvorbu takých diel, ktoré obohacujú socialistickú literatúru. Zväz sa bude aj v budúcnosti podieľať na vypracovaní systému podnetov, objednávok a súťaží, ktoré preferujú angažovanú tvorbu, najmä v tematických oblastiach doteraz zanedbávaných. Sme presvedčení, že súbežne s postupom konsolidácie bude sa podiel Zväzu slovenských spisovateľov na politike literárneho fondu zvyšovať, prirodzene, v intenciách kultúrnej politiky štátu.

Vážnou úlohou Slovenského literárneho fondu pre budúce obdobie by mala byť aj starostlivosť o autorov neorganizovaných vo Zväze.

8. Vychádzajúc z dlhodobej tradície našich bratských literatúr budeme upevňovať vzťahy a spoluprácu medzi Zväzom českých a Zväzom slovenských spisovateľov tak, ako je to zakotvené v stanovách nášho Zväzu. Je to v záujme oboch literatúr, ktoré nemôžu žiť izolovane v jednom štáte, ktorým naopak prospieva vzájomné obohacovanie. Úlohou nového výboru bude nájsť spôsob koordinácie a jej úpravu s českým zväzom na základe vzájomných dohôd a porozumenia. Súčasne premyslieť a vypracovať plán takých akcií, ktoré umožnia ďalšie poznávanie slovenskej tvorby v Čechách a naopak.

9. Zväz slovenských spisovateľov má dobré kontakty so Zväzom sovietskych spisovateľov a zväzmi socialistických krajín, ako i s pokrokovými spisovateľmi v zahraničí. Úlohou Zväzu je tieto kontakty rozširovať a prehlbovať tak, aby medzinárodná spolupráca prinášala vzájomný úžitok. Na základe doterajších skúseností starať sa o prenikanie slovenskej tvorby do sveta, najmä prostredníctvom stredísk československej kultúry a inými formami. V tejto súvislosti obzvlášť vysoko oceňujeme podiel, ktorým sa na šírení a propagácii slovenskej literatúry zúčastňujú sovietski súdruhovia vytvorením veľkého projektu bibliotéky českej a slovenskej literatúry v Moskve.

Na záver, milé súdružky a súdruhovia, hodno vari pripomenúť onen pekný júnový deň pred troma rokmi, keď sme sa posledný raz zišli na tomto istom mieste, aby sme podumali čo a ako ďalej s našou spisovateľskou obcou. Založili sme vtedy Národný Zväz slovenských spisovateľov, no trojročný časový odstup i nové poznania a skúsenosti nám pomohli lepšie premyslieť cesty a nájsť východiská z bludísk, ako vtedy. Niektorí z vtedajších našich členov nie sú v našej ideovo-výberovej organizácii. Nie je ich veľa, na naše šťastie, čo je len dokladom toho, že veľká väčšina slovenských spisovateľov si i v čase spoločenskej krízy zodpovedne uvedomila poslanie spisovateľa v spoločnosti, budujúcej socializmus.

Naše spoločenské zriadenie je výsledkom dlhého a ťažkého zápasu nášho ľudu o svoje práva, o svoju slobodu. Hovoríme, že Slovenské národné povstanie je nielen najvýznamnejšou udalosťou v novodobých dejinách nášho národa, ale že je aj začiatkom novej historickej etapy našej národnej literatúry. Čoskoro si pripomenieme jeho tridsiate výročie, ale už na tomto zjazde treba si nám uvedomiť, že tam sú premene našej orientácie, ako aj vo všetkých zápasoch nášho národa v minulosti za svoju slobodu i najzákladnejšie práva ľudskosti a spravodlivosti. Po dlhé storočia sa tieto práva nášmu národu upierali. Jedine víťazstvo pracujúceho ľudu, víťazstvo robotníckej triedy tieto práva navždy zabezpečilo. Hodno si je pripomenúť práve teraz po krízových rokoch, keď sa vyrovnávame so svojimi chybami, omylmi i bludmi, prvé výročie osláv Povstania v Banskej Bystrici r. 1945, kde sa zišli slovenskí spisovatelia i so svojimi českými druhmi, aby sa spoločne utvrdili vo svojom odhodlaní tvoriť literatúru, hodnú veľkého zápasu našich národov; literatúru, ktorá by nikdy nezrádzala jeho zmysel i cieľ, ktorá by i pri všetkej svojej mnohotvárnosti nemala nikdy zabúdať na svoje základné poslanie: slúžiť svojmu ľudu, pokroku a ľudskosti, aby sa tak čestne zaradila medzi ostatné pokrokové literatúry sveta, ktoré umeleckým slovom znásobujú život človeka, i pri všetkých jeho smútkoch zvestujú mu nádej a nie zúfalstvo, zažihajú slová, ktoré ako lampy vyvádzajú človeka z bludísk, aby našiel napokon druhého človeka i samého seba.

Slovo je dobrý nástroj, len treba vedieť na ňom hrať. Dôležité je, kto na ňom hrá, ako a čo hrá, ale i komu. Môžeš vyhrávať sebekrajšie, márna je tvoja hra, ak ťa nik nepočuje. Ak pre seba hudieš — sám si vyskakuj. Alebo hoci plač. Ak však tvoj inštrument slova vie tlmočiť radosti tisícov, tvoja vlastná radosť ako umeleckého tvorcu je bezmedzná — a vari iba vtedy pocítiš svoj údel básnika a spisovateľa v národe, ktorého reč používaš ako nástroj. Lebo i len nástroj si nevystrúhal sám — vystrúhal ho tvoj národ po dlhé storočia a ty si si ho vzal do rúk, aby si na ňom vyskúšal svoje umenie. Je to nástroj otcov a dedov. V tom je práve špecifičnosť slovenského umenia. Povedané s naším básnikom: Na každom je krv prischnutá. Veru áno, na každom slovenskom slove je krv prischnutá, každé sa už povedalo v žiali i šťastí, v ohni i dyme, v žalári i školskej lavici, nahlas i pošepky a dakedy len v mysli. Nezneužívaj ho, nehádž ho lacno, uváž, kam a načo ho kladieš, načo ho zažihaš. Národ ti ho dal do rúk, tak ho zveľaďuj na jeho prospech, na jeho dobro, na slávu jeho socialistickej vlasti. Tá tvoja je v ňom.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 15. - 19.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 19. - 21.

Prejav súdruha Ludovíta Pezlára

Dovoľte mi, aby som v mene delegácie Ústredného výboru Komunistickej strany Československa pozdravil zjazd Zväzu slovenských spisovateľov, odovzdal vám pozdrav prvého tajomníka ÚV KSS súdruha Jozefa Lenárta a želal rokovaniu plodný priebeh.

Správa o činnosti, ktorú predniesol národný umelec Andrej Plávka, svedčí o tom, že slovenskí spisovatelia sú si vedomí svojej spoločenskej zodpovednosti a hlboko sa zamýšľajú nad úlohami, ktoré pre majstrov slova vyplývajú z budovateľských úloh vytýčených zjazdom Komunistickej strany Slovenska a XIV. zjazdom Komunistickej strany Československa.

Priam pred našimi očami sa rozvíja každodenný zápas širokých vrstiev obyvateľstva o splnenie hospodárskych úloh, ktoré sú nosným prvkom programu všestranného dynamického rozvoja našej vyspelej socialistickej spoločnosti.

V správach dennej tlače za rôznymi údajmi často zavše ani nepostrehneme, aké obrovské úsilie vynakladá náš ľud za splnenie náročných budovateľských úloh. Ľud, masy pracujúcich sú opäť ako vždy hlavným hrdinom novej strhujúcej a historicky významnej kapitoly, tvorcom dejín. Je radostné, že spisovatelia neostávajú stranou tejto epopeje, ale zamýšľajú sa nad tým, ako v súlade s tradíciami pokrokových predstaviteľov našej literatúry, v nerozlučnej jednote so všetkými pracujúcimi prispieť čo najviac k budovateľskému programu, že sú pisateľmi i účastníkmi tejto novej kapitol knihy nášho života.

Pre správne stanovenie úloh je potrebné hlboko sa zamyslieť nad prejdenou cestou, nad poučením, ktoré vyplýva z doterajšieho vývinu. Umný človek sa vždy zamyslí nad tým, čo dosiahol, aké sú výsledky, kde sú chyby, čo treba ponaprávať, čoho sa vystríhať. Tak je to nielen s jednotlivcami, ale aj s organizáciami. Je preto pochopiteľné, že aj prednesená správa aj diskusné príspevky sa zamýšľajú nad prejdenou cestou, nad tým, čo sme všetci prežili, nad zovšeobecnením skúseností.

Úvahy o uplynulom období nášho spoločenského vývinu nás nevyhnutne vracajú k významnému historickému dokumentu, k Poučeniu z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ, ktorý tvorí nerozlučnú súčasť záverov XIV. zjazdu KSČ. Prevažná väčšina našich občanov prijala tento dokument ako hlboko pravdivé zobrazenie krízového vývinu a zdôvodnenie východísk. Tento dokument prijali aj bratské komunistické a robotnícke strany a náš boj sa stal súčasťou skúseností medzinárodného komunistického hnutia. V súčasnosti ide o to, aby sme v rámci úsilia o splnenie pozitívneho programu rozvoja našej spoločnosti, ktorý vytýčil XIV. zjazd KSČ, postupne a dôsledne budovali systém záruk, že sa v našom spoločenskom živote nevytvoria viac podmienky pre činnosť tých síl, ktoré sa pokúsili strhnúť našu spoločnosť do priepasti kontrarevolúcie. Medzi týmito silami — ako je známe a potvrdzuje to aj správa — boli veľmi aktívne elitárne skupiny spisovateľov, umelcov a literárnych kritikov. Mnohí z tých, čo zblúdili, už pochopili svoju veľkú zodpovednosť za deštrukčnú politickú činnosť, zameranú proti základným princípom našej socialistickej spoločnosti a snažia sa úprimne napraviť svoje chyby a omyly. Sú však aj jednotlivci, zväčša aktívni organizátori protisocialistických vystúpení, ktorí zarputile zotrvávajú na svojich nesprávnych a škodlivých názoroch a postojoch a čakajú na novú príležitosť. Menia svoju taktiku a v nových podmienkach rozvíjajú boj proti Poučeniu a záverom z krízového obdobia. Ich snahy sú však márne a odsúdené na nesúspech, pretože naša strana, naše národy, pracujúci — my všetci — sme bohatší o ťažko zaplatené skúsenosti. Tie nás zaväzujú k tomu, aby sme ostro čelili akýmkoľvek pokusom nanútiť socialistickej kultúre a umeniu opozičné, deštrukčné funkcie, ktoré sú im cudzie a využiť ich v boji proti základným princípom socialistického spoločenského systému. To je aj príčina, prečo nemožno pripustiť, aby sa tí, ktorí zneužili svoje pero v službách pravicových a protisocialistických síl a podieľali sa na príprave kontrarevolúcie, vrátili späť do kultúry, literatúry a umenia bez toho, aby sa úprimne pred celou spoločnosťou vyznali zo svojich činov. V záujme našej budúcnosti, v záujme úspešného plnenia budovateľského programu nemáme právo zabudnúť, ale musíme trvať na náprave chýb.

V súčasnosti sme ešte stále svedkami ako v buržoáznych krajinách v rámci rozličných kampaní, organizovaných proti našej vlasti, prelievajú krokodílie slzy nad údajným smutným osudom niektorých vraj „vynikajúcich" spisovateľov a umelcov. V tomto smere je fantázia niektorých buržoáznych novinárov vskutku nedozerná. Skutočnosť je ale taká, že ani jeden spisovateľ nemal a nemá problémy pre literatúru a umenie, ale kvôli vlastnej deštrukčnej politickej činnosti, kvôli tomu, že jeho politická činnosť bola namierená proti revolučným výdobytkom nášho ľudu. Netreba azda ani hovoriť o tom, že pre antikomunistické sily v zahraničí je vlastne „vynikajúcim" spisovateľom a básnikom každý, kto vystúpi proti socialistickému spoločenskému systému. Ak sa im však znepáči, hneď spochybnia jeho „umelecké" kvality. Veľmi poučný v tomto smere je prípad politického exhibicionistu, renegáta Ladislava Mňačku. V susednom Rakúsku, kam sa uchýlil, postačilo, aby sa jedna jeho televízna hra — hoci celkove s antikomunistickým obsahom — znepáčila predstaviteľom vládnucich kruhov a hneď objavili jeho skutočné kvality priemerného reportéra a žurnalistu, hoci predtým nás buržoázna rakúska tlač považovala, aký veľký je to umelec. My však dobre vieme, že vždy upozorňoval na seba predovšetkým politickým exhibicionizmom, karierizmom a dobrodružstvami. Vlastná samoľúbosť ho priviedla k zrade princípov, ku ktorým sa kedysi hlásil a logika politického zápasu ho dohnala k renegátstvu. Bombastická kampaň okolo jeho „umenia" splasla sťa mydlová bublina. Pritom máme ešte všetci v živej pamäti politickú funk-

cii „mňačkiády" v celkovom nástupe kontrarevolučných síl v krízovom období.

Je príznačné, že v krízovom období rokov 1968 a prvej polovice roku 1969 nevznikli u nás žiadne významné literárne diela. Meč, ktorý pozdvihla pravicovo orientovaná časť obce spisovateľskej sa vyštrbil v bezplodných diskusiách, v politickom šermovaní a v úderoch proti základným princípom nášho zriadenia, takže slúžil napokon hlavne na zastrašovanie, šírenie dezorientácie, na rozpútanie vášní a nie na literárne účely.

Príčinou tejto stagnácie v umeleckej tvorbe nebola kríza socialistického realizmu — ako to vyhlasovali predstavitelia pravice — ale predovšetkým dlhodobá a narastajúca kríza ideologická ako súčasť rastúceho politického napätia v dôsledku deštrukčnej činnosti kontrarevolučných síl.

Ako ukazuje správa výboru, obdobie, ktoré nás delí od zakladajúceho zjazdu pred tromi rokmi, bolo obdobím ostrých politických zápasov. Sám zjazd — a mnohí z prítomných na dnešnom zjazde boli v tejto sále aj pred tromi rokmi — si iste uchovali v pamäti jeho atmosféru. Uskutočňoval sa za podmienok ostrého politického boja medzi tou časťou slovenských spisovateľov, ktorí sa rozhodli podporovať nové vedenie strany a štátu na čele so súdruhom dr. Gustávom Husákom, a pravicovo orientovanými skupinami, presnejšie povedané skupinkami, ktoré chceli do rezolúcie prepašovať rôzne politické invektívy v duchu pochybných teórií o akejsi osudovej úlohe spisovateľov ako protipólu „moci", večnom „kontrapunkte" socialistickej štátnej moci. O ostrom politickom zápase a zarputilosti niektorých predstaviteľov pravicovo orientovanej skupiny spisovateľov v tomto období svedčí skutočnosť, že vtedajšie redakčné mužstvo Literárneho života sa rozhodlo radšej zlikvidovať tento orgán, než aby pripustilo zmenu jeho politického obsahu. Urobili to práve preto, lebo vedeli, že marxisticky orientovaná časť, podporujúca nové vedenie strany, má záujem na jeho udržaní. Záujmy spisovateľov obetovali svojim politickým záujmom.

Slúži ku cti väčšiny spisovateľov, prítomných na zakladajúcom zjazde, že odmietli tieto intrigy politizujúcich jednotlivcov, ktorí pod heslom boja proti „moci" usilovali sa o uchopenie moci a podporili konsolidačnú úsilie nového vedenia strany a štátu. Táto skutočnosť je o to významnejšia, že šlo o prvý zjazd kultúrnych pracovníkov po aprílovom pléne ÚV KSČ v roku 1969. Ostáva taktiež historickou skutočnosťou, že spisovatelia vybojovali tento politický zápas sami medzi sebou. To je tiež hlavný dôvod, prečo ho zahraničné antikomunistické propagandistické centrá obišli v podstate mlčaním. Nehodil sa do ich nenávistného protičeskoslovenského halasného koncertu.

Dnes, po trojročnom časovom odstupe, je zrejmé, že cesta, ktorou vykročili slovenskí spisovatelia, bola správna — vykročili spolu s pracujúcimi našej vlasti k prekonaniu krízy, ku konsolidácii. Patrí ku cti nového vedenia Zväzu spisovateľov, že nadviazalo a úspešne rozvíjalo kontakty so spisovateľskými organizáciami bratských socialistických krajín. Vo vtedajších podmienkach, vyznačujúcich sa prežívajúcim psychickým terorom zo strany kontrarevolučných síl, bola k tomu potrebná odvaha, pocit hlbokej spolupatričnosti k pracujúcim a zanietenie pre udržanie revolučných vymožeností nášho ľudu.

Uplynulé obdobie bolo plné ťažkých politických zápasov, ktoré spisovatelia prežívali spolu s našou stranou a všetkými pracujúcimi. Nemálo odvahy a rozhodnosti bolo potrebné k rozchodu s tými, ktorí sa spreneverili vznešenému poslaniu spisovateľa, básnika, kritika, umelca v socialistickej spoločnosti. Politický zápas vo vnútri spisovateľskej organizácie i mimo nej nadobudol nové dimenzie. Nie je tajomstvom, že zo strany porazených pravicových a protisocialistických síl sa vyskytli pokusy uchýliť sa k novým formám politického boja v podobe pašovania invektív do literárnych diel, využívania absurdných situácií na spochybňovanie toho, o čo náš ľud toľké roky bojoval a kvôli čomu prinášal nesmierne obete. Vyskytli sa aj pokusy, hoci ojedinelé, oklamať verejnosť a rozvíjať deštrukčnú politickú činnosť v masovokomunikačných prostriedkoch pod iným menom. Vynaliezavosť niektorých harcovníkov porazenej pravice je podivuhodná, najmä ak ju politicky naivní a neskúsení podopierajú tučným honorárom. Zaznamenali sme aj reedície politicky pochybných diel. Všetky tieto pokusy boli a sú však odsúdené na neúspech. Poučenie z uplynulého vývinu nás zaväzuje k tomu, aby sme už nikomu nedovolili hazardovať s osudmi našich národov, s revolučnými vymoženosťami nášho ľudu, so socialistickým spoločenským systémom.

Dovoľte mi, aby som vyslovil úprimné poďakovanie všetkým spisovateľom, umelcom, ktorí v tých zložitých chvíľach išli jednoznačne s pracujúcimi, podporili vedenie strany a štátu a plne sa zapojili do konsolidačného úsilia. Dovoľte mi, aby som vyjadril presvedčenie, že aj v ďalšom období budú plne podporovať budovateľský program vytýčený XIV. zjazdom KSČ a podieľať sa na jeho plnení.

Ani dnešný náš život nie je a nebude bez nástrah a ťažkostí. Pracovníci literatúry a umenia vždy stáli na jednom z najostrejších úsekov ostrého ideologického boja, ktorý má globálne dimenzie, je súčasťou svetového revolučného procesu. Politicky porazené sily — aktívni organizátori protisocialistických, kontrarevolučných vystúpení — sa snažili a snažia prispôsobiť svoj taktický postup novým podmienkam a usilujú sa využiť oblasť kultúry a umenia pre svoje ciele. Na zmierlivý postoj k týmto nesprávnym tendenciám náš ľud už raz draho zaplatil. Poučenie z uplynulého obdobia nás zaväzuje k tomu, aby sme nepriateľom socializmu nedali nikdy viac najmenšiu príležitosť uplatniť sa v oblasti kultúry, vedy, umenia a využívať ich rozkladnú činnosť namierenú proti socialistickému spoločenskému systému. Zaväzujú nás k tomu, aby sme sa nepokúšali zmieriť a zlúčiť to, čo sa zmieriť nedá — navzájom sa vylučujúce protikladné ideové princípy socialistického a buržoázneho spoločenského systému, socialistickej kultúry a umenia a buržoáznej kultúry a umenia. Zložitosť politického zápasu je daná tým, že skutočné zámery protisocialistických síl a ich spojencov — ako potvrdzujú skúsenosti — takmer vždy bývajú zastreté lákavými a široko propagovanými heslami o akomsi abstraktnom, netriednom, všeľudskom poslaní kultúry a umenia, ktoré sú vyrážané na naivných a politicky neskúsených ľudí. Žijeme v storočí nielen obrovského rozvoja vied, kultúry a umenia, prudkého rozvoja ich materiálnej základne, ale aj ich triedneho zneužívania v záujme anachronických síl súčasnej ľudskej spoločnosti na čele s monopolmi vyspelých kapitalistických krajín. To všetko kladie veľké nároky na politickú vyspelosť a ideovú zdatnosť pracovníkov v oblasti kul-

túry a umenia, najmä riadiacej štruktúry tejto oblasti spoločenského života.

Politické vedenie strany a štátu neraz zdôrazňovalo, že sa usiluje o získanie všetkých čestných a statočných občanov, o získanie robotníkov, roľníkov a príslušníkov inteligencie. Každý, kto sa chce podieľať na budovateľskom úsilí nášho ľudu, má k tomu plnú možnosť. Je ale pochopiteľné — so zreteľom na zložité obdobie, ktoré sme prežili a na ťažko zaplatené skúsenosti — že získavame príslušníkov inteligencie na základe hodnôt socialistického spoločenského systému, ktoré sú obsiahnuté v historickej ceste nášho ľudu, v jeho revolučných vymoženostiach. V nijakom prípade nie za cenu odchodu od týchto hodnôt, za cenu ich deštrukcie, popretia. Sú vykúpené ťažkými zápasmi, tvrdými bojmi, historickými skúškami, veľkými obetami, ktoré nás zaväzujú nedopustiť ich ohrozenie ani reby sa skrývalo za najlákavejšími heslami a slovami, ani keby jedovaté ostne zakrývali ruže.

Medzi základné hodnoty socialistického umenia patrí princíp triednosti a straníckosti, ktorý predstavitelia pravicového oportunizmu vyhlasovali za akúsi „mimoestetickú" kategóriu, ako niečo, čo je násilu vnášané do umenia, ba dokonca znižuje estetickú úroveň, umelecký náboj diela. Šlo však v podstate o politicky nesprávnu snahu teoreticky zdôvodniť požiadavku autonómie a samosprávy, či nezávislosti umenia od politiky, od politického vedenia socialistickej spoločnosti. Uplatnenie tejto „teórie" v kultúrno-politickej praxi viedlo nakoniec nielen k rozpadu socialistického charakteru umeleckej tvorby, ale vo svojich dôsledkoch viedlo k politikárčeniu, k boju skupín o moc v umeleckých zväzoch a postihlo negatívne rozvoj umenia.

V triedne rozdelenom svete popierať princíp triednosti a straníckosti umenia je mierne nevedecké, ale — ako ukazujú skúsenosti — je plášťikom k zastieraniu skutočných triednych zámerov, kopienikom zneužitia umenia anachronickými spoločenskými silami.

Umelci si vždy neuvedomovali alebo neuvedomujú význam svojho diela v triednych spoločenských vzťahoch. V diele sa však odráža ich osobná skúsenosť a v nej sa prejavuje aj skúsenosť a záujmy triedy a spoločenskej vrstvy, ku ktorej patria. Dielo, ktoré vyšlo z ich osobného životného pocitu a skúsenosti, pôsobí na životný pocit čitateľa, diváka a poslucháča. K čím pokrokovejšej triede umelec patrí, tým širšie spoločenské záujmy vyjadruje aj jeho umelecké dielo, tým dlhšie pretrvá jeho umenie a bude mať čo povedať budúcim pokoleniam. Pretože robotnícka trieda je objektívne najpokrokovejšou triedou v novodobých dejinách ľudstva, umelec, ktorý stojí na pozíciách tejto triedy, ktorý sa celou svojou bytosťou stotožňuje s jej ideálmi, s ideálmi socializmu a komunizmu, svojím talentovaným dielom prispieva k víťazstvu pokroku. Tým jeho dielo nadobúda trvalú všeľudskú hodnotu.

Komunistická straníckosť má skutočne umeleckú hodnotu len vtedy, keď ju umelec urobil ideovým základom svojej tvorby z presvedčenia. Vysoká úroveň politickej komunistickej uvedomelosti nemôže nahradiť talent umelca. Pre umeleckú tvorbu je rozvinutý talent samozrejmou podmienkou. Ale pravdou je aj to, že akokoľvek vyspelý talent nemôže nahradiť umelcovi to, čo mu dáva vedecký komunistický svetonázor, ktorý sa prejavuje v jeho každodennom životnom pocite. Zdanlivý únik od politiky, od revolučného pohybu, nevedie k zdokonaleniu, ale len k ochudobneniu umeleckých možností umelca.

Pojem slobody umeleckej tvorby sa organicky spája a stotožňuje so slobodou súčasnosti a komunistickej budúcnosti. Skutočný umelec sa cíti synom svojej doby, vlastencom a občanom socialistickej vlasti, celého socialistického tábora a príslušníkom medzinárodného komunistického revolučného hnutia.

Keď zdôrazňujeme triednosť a najmä komunistickú straníckosť v socialistickom umení, robíme tak preto, že by sme chceli podceniť talent a umelecké majstrovstvo. Ide nám o to, aby talent a majstrovstvo nevyzneli naprázdno, aby sa nezachovalili v službách anachronických síl spoločnosti.

Ostrý ideový boj sa odohrával a odohráva v súčasnom svete nie mimo umeleckého pohybu, ale v jeho vnútri. Umenie pasívne neodzrkadľuje tento zápas, ale aktívne naň vplýva. Pokusy zanášať do umeleckého vývinu v socialistickej spoločnosti úpadkové smery súčasnej buržoáznej spoločnosti, zmietanej ostrými protirečeniami a stavať ich proti metóde socialistického realizmu, boli a sú významnými momentmi v celkovom pokuse naštrbiť ideovú jednotu socialistickej spoločnosti. Svedčia o tom naše skúsenosti z krízového obdobia. Šírenie rôznej pseudoliteratúry s pochybným prerotizovaným obsahom, so zameraním na záporného hrdinu, nezriedka so sadistickými, vražednými sklonmi, rôzne memoáre ľudí duševne úchylných, záplava vyšperkovaných úpirov a strašidiel — to všetko prinášalo aj v našich podmienkach istý značne pochybný komerčný efekt, avšak zákonite vytláčalo z vydavateľstiev a z masovokomunikačných prostriedkov hodnotné diela s tým hlavným hrdinom našich čias a našej spoločnosti, ktorým je normálny pracujúci človek, masy pracujúcich, skutočný tvorca dejín a hodnôt, s jeho problémami, starosťami i radosťami. V podmienkach súčasného kapitalizmu má táto pseudoliteratúra svoju vyhranenú politickú logiku — v podstate slúži ako nástroj na ideové ovládanie celých skupín obyvateľstva, na odvlečenie ich pozornosti od pálčivých sociálnych problémov, od revolučného boja. Flemingov James Bond, chladnokrvne zabíjajúci superman, agent 007, je síce výmyslom, ale výmyslom so zreteľnou politickou funkciou. Pokusy zanášať tento literárny brak do našich podmienok, urobiť z neho akýsi prúd socialistickej literatúry, majú svoju politickú zreteľnú ideologickú funkciu: nie tvorivú, rozvojovú, ale diverznú, deštrukčnú.

Veľa sme počúvali a aj dnes počúvame od rôznych našepkávačov zo zahraničia rady, ako majú mať v našej spoločnosti umelci „slobodu", aká má byť politika straníckych a štátnych orgánov voči spisovateľom. Marxizmus-leninizmus odmieta abstraktné ilúzie chápania umeleckej slobody a tvorby. Slobodu chápe ako aktívnu účasť na revolučnej premene sveta. Skutočne slobodné sú však len myšlienky, ktoré vyjadrujú historicky nevyhnutný vývoj spoločnosti k socializmu a komunizmu. Preto umelcova sloboda spočíva nie v iluzórnej, abstraktnej nezávislosti od robotníckej triedy, od spoločnosti, od politiky, ale na vedomom hlbokom spojení s pokrokovými silami a tendenciami a angažovaní sa za ich víťazstvo.

. . . . . .

Ak trváme na základných princípoch charakterizujúcich angažovanú socialistické umenie, neznamená to, že v riadení rozvoja tejto oblasti spoločenského života sa chceme vracať k nesprávnym administratívnym metódam, ktoré už život dávno prekonal, sami sme ich

odsúdili a nezodpovedajú novým podmienkam rozvoja spoločnosti. Angažované a umelecky vysoko hodnotné umelecké dielo nemôžu vzniknúť administratívnymi zásahmi. Úlohou stranických organizácií a štátnych orgánov, najmä Ministerstva kultúry, je utvárať široký priestor pre vznik hodnotných umeleckých diel, pochopiteľne, v rámci základných hodnôt, charakterizujúcich socialistický spoločenský systém. O to vlastne v rámci budovateľského programu, aj ide. Ak ostro odmietame revizionistické deformácie poslania a úlohy socialistického umenia, neznamená to, v nijakom prípade, že mienime vzkriesiť dogmatické zjednodušenia a z toho vyplývajúce nesprávne prístupy.

Zjazd Komunistickej strany Slovenska a XIV. zjazd KSČ vytýčili program perspektívneho rozvoja našej vyspelej socialistickej spoločnosti. Nerozlučnou súčasťou tohto programu je aj rozvoj kultúry, vzdelania, umenia. V súčasnosti venuje naša spoločnosť veľa pozornosti ekonomickým problémom. Úspešný rozvoj národného hospodárstva vytvára materiálnu základňu aj pre ďalší rozvoj kultúry a umenia. Treba preto vysoko oceniť úsilie našich pracujúcich, ktoré vynakladajú na splnenie náročných budovateľských úloh. V tomto každodennom rytme života je vlastne skrytý heroizmus pracujúcich más hodný spisovateľovho a básnikovho pera.

Dovoľte mi, vážené súdružky a súdruhovia, aby som stručne charakterizoval doterajšie výsledky a niektoré úlohy v rozvoji kultúry a umenia. Celkový počet pracovníkov v Slovenskej socialistickej republike na úseku kultúry sa zvýšil zo 14 657 v roku 1960 na 18 777 v roku 1971 a predpokladáme, že v roku 1975 bude tvoriť 20 885 osôb. V roku 1960 vyšlo 2147 knižných titulov, v roku 1971 2597 a podľa plánu v roku 1975 vyjde 2600 titulov. Prikročilo sa k vydávaniu Zlatého fondu slovenskej literatúry. Kým v roku 1960 bol celkový počet výtlačkov 13 557, roku 1975 bude tvoriť 16 500. Rýchlo rastie vysielacia doba rozhlasu, televízie. Zvyšuje sa návštevnosť kín, rastie počet knižníc a počet výpožičiek.

Bolo by možné uviesť veľa podobných príkladov charakterizujúcich dynamický rozvoj kultúry a umenia a náročné úlohy, ktoré sme si v tomto smere vytýčili. Fakty jednoznačne ukazujú, že uplynulé tri roky, ktoré nás delia od zakladajúceho zjazdu ZSS boli taktiež rokmi relatívne rýchleho rozvoja kultúry a umenia a to napriek všetkým kuvičím hlasom a pesimistickým predpovediam predstaviteľov pravice a protisocialistických síl.

Ako ostro kontrastujú tieto údaje s tými výmyslami, ktoré o našej vlasti neprestajne demagogicky šíria antikomunistické propagandistické centrá v zahraničí! Slovensko ešte nikdy v dejinách — napriek všetkým ťažkostiam a nedostatkom — nemalo také podmienky pre rozvoj vzdelania, vedy, kultúry a umenia ako v súčasnosti. Koľko perfídnosti sa skrýva v predajných dušiach porobryzov zdiskreditovanej Slobodnej Európy, predstavujúcej pozostatok obdobia studenej vojny a im podobných, ktorí jednostaj hovoria o akejsi stagnácii kultúry u nás. Plač nad údajnými ťažkými podmienkami literatúry a umenia je vlastne u týchto ľudí plačom nad rozliatym mliekom z rozbitého hrnca kontrarevolučných zámerov, nad tým, že už niet možností zneužívať umenie a kultúru v záujme tých tried, ktoré u nás socialistická revolúcia odviala na smetisko dejín a ktorým v zahraničí emigranti typu Mňačka slúžia. Avšak fakty sú neúprosné. V Československej socialistickej republike sa slovenská veda, kultúra, vzdelanie a umenie rozvíjajú takým tempom, že nemajú obdobu v našich národných dejinách a sú predmetom našej oprávnenej hrdosti. Mimochodom všetci dobre vieme, že znevažovanie, prekrúcanie a očierňovanie pozitívnych výsledkov nášho socialistického vývinu bolo a ostáva zákernou politickou zbraňou v rukách našich triednych politických protivníkov, ktorým, pravda, nešlo a nejde o rozvoj kultúry a umenia. Nám nejde ani o nadnesený chvastúnsky pohľad na úspechy, ktoré sme dosiahli, ale o reálne triezve zhodnotenie výsledkov a konkrétne vytýčenie ďalších úloh.

Veľkú úlohu v rozvoji socialistickej literatúry má umelecká kritika. Žiaľ, s jej súčasným stavom nemôžeme byť vôbec spokojní. Akosi pomaly sa zviechla za stavu, do ktorého sa dostala v dôsledku totálneho útoku predstaviteľov pravicových a protisocialistických síl v krízovom období. V tomto smere by sa mali aktívnejšie prejaviť pracovníci príslušných katedier vysokých škôl a Ústavu literatúry SAV.

Pre všetkých ľudí, občanov našej socialistickej vlasti, existuje jedno základné kritérium hodnotenia ich práce, spočívajúce v tom, ako dokázali využiť svoje vlohy, schopnosti a vedomosti v prospech rozvoja spoločnosti. Práca spisovateľa a umelca má svoje osobitosti, pokiaľ ide o jej spoločenskú funkciu. Hlavné však je, aby socialistický spisovateľ a umelec obohacoval svojimi dielami súčasného i budúceho budovateľa rozvinutej socialistickej spoločnosti o nové pocity, nálady a myšlienky, aby prispel k formovaniu jeho morálneho a politického profilu, aby urobil jeho život krajším, plnším a bohatším.

V socialistickom umení a literatúre bol a je východiskom pracujúci človek, konkrétny človek v konkrétnej historickej situácii. To, pravda, ostro kontrastuje s tým „odcudzeným" abstraktným človekom mimo času a priestoru, ktorého sa pokúšali podaktorí v nedávnej minulosti prepašovať do literatúry ako hlavného hrdinu socialistických spoločenských podmienok.

Medzi základné úlohy ZSS v nastávajúcom období patrí výchova nášho obyvateľstva v duchu vzájomnej spolupatričnosti národov a národností našej vlasti. Základné úlohy, ktoré riešime, sú spoločné pre obe časti našej federácie — Českú i Slovenskú socialistickú republiku. Úspešné plnenie úloh v nastávajúcom období predpokladá úzku spoluprácu nielen českých a slovenských, ale aj maďarských a ukrajinských spisovateľov. Zásada socialistického internacionalizmu ostáva navždy živou zástavou socialistickej literatúry. Medzinárodná dimenzia tohto princípu nás spája v nerozbornú celok s ostatnými národmi socialistického spoločenstva, vedeného Sovietskym zväzom. Literatúra a umenie bratských socialistických krajín je pre nás zdrojom poučenia, inšpirácie. Rozvoj našej kultúry, vedy a umenia je súčasťou celkového prúdu ich rozvoja v svetovej socialistickej sústave.

Úlohy, ktoré očakávajú Zväz slovenských spisovateľov v nastávajúcom období, sú iste veľmi náročné a zložité. Dovoľte mi, aby som vyjadril presvedčenie, že slovenskí spisovatelia úspešne zvládnu tieto úlohy a všetok svoj um, talent a majstrovstvo budú venovať ďalšiemu rozvoju našej socialistickej vlasti, že v pevnej jednote s pracujúcimi nebudú šetriť síl pre splnenie budovateľského programu, vytýčeného XIV. zjazdom KSČ. V mene delegácie ÚV KSČ vám, želám veľa nových významných tvorivých úspechov.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 19. - 21.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 21.

Z diskusného vystúpenia VOJTECHA MIHÁLIKA

Keď sme pred troma rokmi odchádzali z tejto budovy, v ktorej sa konal Prvý zjazd slovenských spisovateľov, hovorili sme si, že sme vyhrali úvodné kolo zápasu o novú orientáciu našej spisovateľskej organizácie. Ale vedeli sme, že nás čakajú ďalšie kolá, rovnako ťažké a zložité. Ani dnes, keď bilancujeme uplynulé obdobie, by sme nemali zabúdať na to, že rezolúcia I. zjazdu, ktorou sa náš Zväz prihlásil k podpore politiky nového stranického vedenia, bola prijatá len po únavnom a nechutnom handrkovaní, kde sa znova pokúšali zažiariť hviezdy pojanuárových politických estrád. A nesmieme zabudnúť ani na to, že vo voľbách do výboru dostali najvyššie počty hlasov práve exponenti pravice, zatiaľ čo tí spisovatelia, ktorí sa otvorene angažovali za politickú líniu strany, boli z kandidátky temer manifestačne vyčiarkovaní.

Niečo teda už v začiatkoch bolo zhnité v našom zväzovom štáte dánskom. Podľa predstáv mnohých ľudí zväzové vedenie malo z času na čas deklarovať správne politické postoje, ale sám Zväz mal byť ako kvočka, ktorá svojimi ochrannými krídlami prikryje všetko: statočnosť aj oportunizmus, prácu aj demonštratívne mlčanie, angažovanú tvorbu aj fidlikanie v slonovinovej veži, obetovanie sa v prospech celku aj naháňanie kšeftíkov.

Čo všetko bolo treba ešte vykonať, ukazuje správa s. Plávku. Z nej vyplýva aj poznanie, že proces konsolidácie nášho zväzu dosiaľ prebiehal zväčša vo sfére politicko-organizačnej a že len málo sa dotkol samotnej literatúry, jej orientácie, jej vnútorného ustrojenia a jej spoločenských funkcií. Veľká časť našej literatúry, o kritike nehovoriac, viditeľne zaostáva za spoločenským vedomím ľudu, tvári sa, akoby žila niekde na Mesiaci, akoby sa jej netýkali osudy tejto krajiny, akoby sa v krízovom a pokrízovom období nebolo v našom živote odohralo čosi vážne a podstatné.

Aj v uplynulom období sa veselo píšu a vydávajú knižky nikomu nepotrebné, ružolící literárni parobci majú plné krpce existencializmu a freudizmu, naďalej sa pestuje odcudzenie a mystika. Možno sa nazdávajú, že rezolúcia XIV. zjazdu zapadne prachom — ako mnoho predošlých dokumentov — že z Poučenia sa nemajú čo poučiť, pretože oni pestovali vždy len „čistú" literatúru. Vo vydavateľskej praxi sa zahniezdilo zvláštne opatrníctvo: redaktori neveľmi žiadajú od autorov spoločensky angažované dielo; nateraz im stačí, ak sa v knihe nevyskytujú politické narážky a invektívy. Robí sa teda malých cenzorov, ktorých menej zaujíma to, čo je potrebné, a viacej to, čo sa „nesmie".

Všetko to sú príznaky pokračujúcej krízy našej literatúry a kritiky, krízy, v ktorej sa okrem zriedkavých výnimiek prehlbuje priepasť medzi potrebami spoločnosti a stavom tvorby. Pre skutočného umelca je tu len jediné východisko: odvrhnúť falošné ilúzie a mýty, pseudomorálku oportunizmu a celým srdcom celou tvorivou osobnosťou sa primknúť k myšlienkam a pocitom ľudí každodennej práce, tých bezmenných hrdinov, ktorí obetavo realizujú pradávny sen o ľudskom bratstve a spravodlivosti. Znamená to stotožniť sa s grandióznym budovateľským úsilím komunistickej strany, osvojiť si tvorivú metódu socialistického realizmu, ktorá je v našom storočí najmodernejšou, t. j. najvyšš pravdivou, účinnou a perspektívnou metódou umeleckej praxe.

Kultúrna politika v našom štáte vychádza z jednotlivých princípov. Pri ich realizácii môže v jednotlivých republikách dochádzať k menším odlišnostiam, ale to nesmie prekážať procesu zbližovania, spoznávania a vzájomného ovplyvňovania našich národných kultúr. Ak sme sa v minulých rokoch museli s vedením českej časti spisovateľského zväzu rozísť, dnes musíme hľadať účinné cesty k spolupráci, k riešeniu spoločných problémov. Kontakty medzi našimi literatúrami sú oslabené — a to nie je zdravý jav. Prenikanie slovenských kníh do Čiech a dokonca už aj českých na Slovensko je stlmené a pretrhali sa aj dávne osobné spojivá medzi českými a slovenskými autormi. Príčiny odlišného vývoja v oboch našich zväzoch sú jasné, ale nie je jasná rozdielna kultúrnopolitická prax v niektorých závažných otázkach. Ak v prístupe k umelcom strana zdôrazňuje

dialektickú jednotu principiálnosti a veľkorysosti, nie je možné a správne, aby sa vo verejnosti utvrdzoval dojem, že v českom spisovateľskom zväze sa viacej preferuje principiálnosť na úkor veľkorysosti a v slovenskom veľkorysosť na úkor principiálnosti. Chápem, že je to len vonkajší dojem a že skutočnosť je zložitejšia.

Poučenia z minulosti majú zmysel len vtedy, ak sa nimi orientujeme pre budúcnosť. A budúcnosť slovenskej socialistickej literatúry nie je pečený holub; treba ju pripravovať a formovať už dnes. To znamená, že sa musíme podstatne viacej starať o nastupujúce literárne pokolenie, o začínajúcich autorov, ktorí v tomto období končia stredné a prichádzajú na vysoké školy. Aká bude ich ideovo-politická orientácia, také budú aj osudy našej literatúry a umenia. Na základe skúseností so začínajúcimi básnikmi na stránkach Nového slova môžem zodpovedne povedať, že nám tu vyrastá talentovaná generácia, ktorá otvorene proklamuje svoje občianske postoje a s celou úprimnosťou mladých sŕdc píše poéziu výsostne angažovanú. Ale súčasne sa pýtam, čo sa stane s týmito zapálenými ľuďmi, keď sa dostanú do styku s nezdravou a snobskou atmosférou, ktorú vytvárajú predčasní géniovia literárčiacej Bratislavy.

Podľa môjho názoru je nevyhnutné vytvoriť takto orientovanej generácii časopiseckú tribúnu, dielňu, v ktorej by sa vychovávala občiansky aj literárne. Časopis by mal byť pravým opakom posledných ročníkov Mladej tvorby, mal by teda odmietať akékoľvek skupinkárstvo, estétsky aristokratizmus, programovú rezignáciu na spoločenské funkcie literatúry a umenia. Začiatky by mohli byť skromné, časopis jednoduchý a lacný. Je to naozaj také nemožné? Veď tu musí cítiť svoju povinnosť nielen naša spisovateľská organizácia, ale aj Zväz mládeže a Ministerstvo školstva.

Som presvedčený, že pod tlakom tejto generácie, ktorá sa hlási o slovo s novým, pozitívnym životným a umeleckým programom, budú musieť úprimne zrevidovať svoje ideovo-estetické postoje aj jej bezprostrední predchodcovia, aspoň tí najtalentovanejší z nich. Tento prirodzený tlak je v súlade s kultúrnou politikou strany, ale aj s elementárnymi životnými záujmami ďalšieho rozvoja našej literatúry.

Každý umelec robí z času na čas bilanciu svojej doterajšej práce. Neviem, kto z nás by v takých chvíľach mohol byť spokojný s dosiahnutými výsledkami. Len ľudia plytkí a málo nadaní nepoznajú muky nespokojnosti, ktoré sprevádzajú každý náš pracovný deň. Literatúra je poslanie a služba. Služba ideálom, ktoré prerastajú našu smrteľnosť, ideálom ľudskej solidarity, pokroku a spravodlivosti. Ak toto naše zhromaždenie prinesie každému z nás aspoň podnet, aby si urobil takú úprimnú súkromnú bilanciu, dosiahne v danej chvíli viac ako dosť.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 21.

NOVÉ SLOVO, č. 23/72, 8. júna 1972, str. 21. a 22.

Z diskusného vystúpenia MILOŠA KRNU

Na dnešnom snemovaní môžeme s radosťou konštatovať, že väčšina našich spisovateľov stojí jednotne za politikou našej strany, ktorá sa zase stala leninskou a je odhodlaná jej pomôcť svojou tvorbou pri výchove nového, družného, ušľachtilého socialistického človeka. Spisovateľ nikdy nemôže byť tvorom apolitickým, nemôže uniknúť pred politikou, veď už aj jeho útek je výsostný politický akt.

Je dobre, že väčšina našich spisovateľov včas pochopila, kde je jej miesto a rozišla sa s tými samozvanými politickými vodcami z našich radov, ktorí sa ohŕňali slobodou, a potom ju sami škrtili, socializmom, ktorému sami odzvonili, národom, ktorý zaprodali, lebo hlavy cudzích protisocialistických prorokov im ležali väčšmi na srdci ako osud a budúcnosť vlastného ľudu.

Väčšina spisovateľov nenaletela na učené reči o európskych politických a literárnych kontextoch, z ktorých bola bohorovným gestom vyškrtnutá veľká kultúra národov Sovietskeho zväzu. Nenechala sa ďalej ani unášať protisovietskymi emóciami. Pokladala za rozumné a jediné správne kroky zdravého jadra vo vedení Zväzu na vytvorenie kontaktov so zväzmi spisovateľov bratských socialistických krajín. Zaslúžila sa — na početných literárnych besedách, v publicistike a ojedinele aj v literárnych prejavoch o urýchlenie konsolidácie našej spoločnosti. Zlomila hysterický antisovietsky front, ktorý napáchal našej vlasti nesmierne škody.

Budeme musieť spoločnými silami vrátiť mnohým pojmom neskreslenú náplň, a to aj demokratičnosti umenia, ľudovosti, spoločenskej zaangažovanosti, socialistickému realizmu, stranníckosti, musíme vrátiť literatúre jej miesto, ktoré ju spája s celkovou ideológiou KSČ.

Zapredaný Mňačko kedysi nie náhodou razil heslo, že spisovateľ a politik boli a ostanú za každého zriadenia antagonistickými protivníkmi, že je večný rozpor medzi spisovateľom a spoločnosťou, nie náhodou „obrodári" z 1968. roku prekrúcali pravdu a Marxove výroky proti kapitalistickému štátu mechanicky prešívali na pomery socialistické — nie náhodou lichmovci rozličných mastí a ich kumpáni zo Slovenska podnikali krížové výpravy proti realistickému umeniu — chceli zmobilizovať našu literárnu obec proti socializmu, proti životným záujmom vlastného ľudu — ako program maximum — alebo jej aspoň vyraziť z ruky pero, zasvätené ideám socializmu — ako program minimum.

Mimochodom, spomenutý Lichm začal značkovať a klasifikovať z protisocialistických pozícií našich umelcov už v roku 1964, a to nie nikde inde, ako v orgáne nášho zväzu, v Kultúrnom živote. — (Vieme dobre, že z obrodného procesu rokov 1968—69, kde sa obrodzovali u nás všetky kvety, len kvet socializmu nie, nebolo vynechané ani Slovensko, veď procházkovci, vaculíkovci, škutinovci, svitákovci, mali svojich nohsledov aj v Bratislave. A oni mali v rukách vtedajšiu zväzovú tlač.) — Puncovali tak isto spisovateľov ako aj politikov na vyvolených a zatratených, a to podľa hesla: čím ostrejšie proti socializmu, tým si väčší progresivista, tým si väčší génius. Kto s nimi nevyl spoločnú nôtu, ten sa dostával aj do zoznamov na fyzický odstrel, nielen na odstrel literárny, do zoznamov, ktoré príliš zavčasu odhalili vlčiu tvár dubčekovského socializmu „s ľudskou" tvárou. — Lichmovské značkovanie spisovateľov sa zahniezdilo aj v učebniciach literatúry.

Isteže majú zásluhy aj pravicoví politici a publicisti na tom, že časť našich kolegov pera prešla do nepriateľského tábora, časť pochopiteľne a ospravedlniteľne načas zaváhala. Nejeden zanechal za sebou stĺpec hanby v novinách a časopisoch, magnetofónové pásky lží, štylistická rozcvičky najrozmanitejších rezolúcií, neuveriteľné záškodnícke filmy, nerozpakoval sa ani zapľuvať svoje predchádzajúce presvedčenie, svoj život, pričom nepokladal za slušné do dnešného dňa ani len povedať národu, ktorému sa nanucoval za svedomie: — prepáč.

Ako vieme z dokumentov ÚV našej strany z Poučenia: nad nikým sa palica nelámle, každý rozhoduje vo veľkej miere sám o svojom osude. No na druhej strane — myslím si — nepatrí a nemôže platiť paušálny, generálny pardón; tým by sa zase len ohrozili životné záujmy nášho ľudu i leninská kultúrno-politická línia strany.

Dielo spisovateľa je úzko spojené s jeho osobou, na čo by nemali ani literárni historici a kritici zabúdať. Literatúra je spojená so spoločenským životom, s prírodou, s inými umeleckými prejavmi. A ani život nás, spisovateľov, nemôže existovať vo vákuu, bez politiky, bez života nášho ľudu, bez vlasti. Naša vlasť zase nemôže byť šťastnou, slobodnou, bohatou a odolnou svetovým zemetraseniam bez priateľstva s prvou krajinou socializmu, s bratským Sovietskym zväzom.

Našu literatúru čakajú veľké témy a najväčšou z nich je náš dnešný pracujúci človek, jeho nádeje i tvorivá práca, jeho láska i túžba po šťastí, jeho priateľstvo k ľuďom, viera v svoju stranu i budúcnosť. — Čo iné si môžeme priať na dnešnom snemovaní? Len to, aby do budúceho zjazdu vznikli nové, dobré a aj čítané knihy, filmové scenáre, divadelné hry, hodné mena socialistického spisovateľa. Len to, aby sme všetci mohli odovzdať všetky svoje sily pre blaho svojho ľudu, pre svoju socialistickú vlasť.